

Lavastusosaston haasteet opiskelijaelokuvassa

Haasteet ja hyvinvointi käsi kädessä

Eveliina Pada

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2023

Media-alan tutkinto-ohjelma
Tuotanto

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Media-alan tutkinto-ohjelma
Tuotanto

PADA, EVELIINA:

Lavastusosaston haasteet opiskelijaelokuvassa Haasteet ja hyvinvointi käsi kädessä

Opinnäytetyö 47 sivua, joista liitteitä 1 sivu
Marraskuu 2023

Tässä opinnäytetyössä käsiteltiin lavastusosaston kohtaamia haasteita opiskelijaelokuvan työprosessissa. Opiskelijaelokuvalla tarkoitetaan tässä kontekstissa päättötyöelokuva. Päättötyöelokuva on monen opiskelijan suurin projekti ennen valmistumista. Vaikka kyseessä on vielä virallisesti opiskelijaprojekti, tehdään päättötyöelokuvat hyvin ammattimaisella otteella.

Opinnäytetyön teoria pohjautui hyvinvointiin ja media-alan työkäytäntöihin. Tutkimusmateriaali kerättiin haastattelemalla alan opiskelijoita, jotka ovat olleet päättötyöelokuviissa vastuussa lavastusosastosta. He kaikki olivat eri vuosikursseilta ja sekä heidät, että päättötyöelokuvat esitettiin tässä opinnäytteessä nimettöminä. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitä haasteita lavastusosasto kokee opiskelijaelokuvaa tehdessä. Tämän opinnäytteen tarkoituksena oli selvittää, kuinka tulevaisuuden opiskelijalavastajat voivat välttyä kokemasta samoja haasteita, kuin aiemmat opiskelijalavastajat.

Tekemieni haastattelujen pohjalta havaittiin opiskelijoiden kokemuksissa olevan yhteistä, että opiskelijaprojektista toiseen koetaan samoja haasteita ja opiskelijat kaipaavat enemmän resursseja projektien tekemiseen. Opiskelijat ovat harmissaan siitä, ettei heille tarjota opetusta lavastamiseen, vaikka päättötyöelokuvat tarvitsevat lavastuksen.

Opinnäytetyön tutkimuksen tuloksena selviää opiskelijoiden kokevan, että projekteja voisi tehdä helpommin, jos resurssit olisivat kunnossa. Resurssipuutokset näkyvät muun muassa varastointitilan puutoksena sekä projektien kokojen ja työ määrän epäsuhteena. Myös koulunkäynnin ja projektin yhteensovittaminen koetaan haastavana. Opinnäytteessä käy myös ilmi, että haasteista huolimatta opiskelijoilla on halu pysyä alalla. Opiskelijoilla on halu tehdä töitä lavastusosastolla harjoittelussa sekä valmistumisen jälkeen työelämässä. Aiheen tiimoilta voisi tehdä jatkossa tutkimuksen, jossa yhdessä opetusta järjestävän organisaation kanssa kehitettäisiin keinoja, joilla helpottaa opiskelijalavastajien kokemia haasteita opiskelijaprojekteissa.

Asiasanat: haasteet, lavastaminen, opiskelijaelokuva, hyvinvointi, media-ala

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Media
Production

PADA, EVELIINA:

The challenges of the art department in a student film
How challenges and wellbeing go together

Bachelor's thesis 47 pages, appendices 1 pages
November 2023

This thesis addresses the challenges encountered by the Art Department in the creation of student films, specifically referring to graduation short films—a pivotal project for many students before completing their studies. While these films are officially classified as school projects, they are approached with a notably professional demeanor.

The research methodology involved interviewing three students who held roles in the art department of various annual course graduation films. For confidentiality, the students and their respective films are presented anonymously in this thesis. The primary aim was to uncover the challenges confronting the art department in the production of student films. The overarching objective was to ascertain methods through which future student designers can circumvent the obstacles experienced by their predecessors.

The interviews revealed a recurring theme: each project faces consistent challenges, and students express a desire for increased resources to support their endeavours. Students lament the absence of formal education specifically tailored to working in the art department, despite the necessity of set designing in every project.

The culmination of the research indicates a prevailing sentiment among students: with more resources, the filmmaking process would markedly improve. The primary resource issues identified include constraints in storage space and a mismatch between project scales and the accompanying workloads. Moreover, students grapple with balancing academic studies and the demanding project workloads.

Despite these challenges, the research also highlights students' unwavering passion for the film industry. Many express an interest in continuing to work within the art department during internships and pursuing careers in the professional field post-graduation. Future research endeavours on this subject could involve collaborations with educational institutions to develop strategies that alleviate the challenges faced by student set designers in their projects.

Key words: challenges, art department, student film, wellbeing, media and arts

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TUTKIMUSMENETELMÄT	8
3	LAVASTUSOSASTO KOULUPROJEKTISSA	10
	3.1 Työprosessi valmiiseen tuotteeseen	10
	3.2 Työryhmän muodostuminen	13
	3.2.1 ”Mitä se lavastaja oikeastaan tekee?”	15
	3.2.2 Mitä tapahtuu, kun lavastajan rooli on epäselvä - Case- esimerkki	17
	3.3 Lavastuksen resurssit opiskelijatuotannossa	18
	3.4 Havainnointia, yritystä ja erehdystä.....	20
	3.5 Työajat opiskelija- ja ammattituotannossa.....	22
	3.5.1 Työaika ammattituotannossa.....	23
	3.5.2 Lavastusosaston työaika opiskelijatuotannossa	25
	3.5.3 Lavastaminen kelloa vastaan, oma kokemus – Case esimerkki 2	26
	3.6 Projektin jälkeinen palaute.....	27
	3.7 Kutsumusammatti(ko).....	29
4	HYVINVOINTI	31
	4.1 Kuormitus (opiskelijaprojektissa).....	31
	4.1.1 Kommunikointi	32
	4.1.2 Kommunikaation pelisäännöt – Case esimerkki	34
	4.2 Näkymätön työ.....	35
	4.3 Palautuminen.....	36
	4.4 Sananen prekaarista työstä ja uupumisesta.....	37
	4.5 Opiskelijoiden kootut vinkit	38
5	POHDINTA.....	41
	LÄHTEET	44
	LIITTEET	47
	Liite 1. Haastattelukysymykset	47

LYHENTEET JA TERMIT

blokkauk	kameran ja näyttelijöiden liikkeiden läpikäynti ennen kohtauksen kuvaamista
call sheet	koko työryhmän päivän kuvausaikataulu
casting/castaus	näyttelijän valinta rooliin
klaffikuva	kuva setistä, josta voidaan tarkistaa jatkuvuus kuvausten edetessä
klaffivirhe	virhe kuvan jatkuvuudessa
käsipurku	käsikirjoituksen auki kirjoittaminen, lavastuksen ja rekvisiitan poimiminen tekstistä
HOD	Osaston esihenkilö, lyhenne sanoista Head of Department
mesenaatti	joukkorahoituskampanja
moodboard	visuaalinen suunnitelma tai ideointi, jolla voidaan havainnollistaa tulevaa lavastusta
pitchaus	käsikirjoituksen tai sen idean esittely ytimekkäästi tilaajalle
prakti/praktikaali	valaisin, joka kuuluu lavastukseen
recce	tutustumis-/suunnittelukäynti kuvauslokaatioon
settaus	kuvauspaikan lavastaminen ennen kuvaamisen aloitusta
setti	kuvauspaikka
synopsis	tiivistelmä käsikirjoituksesta
Teme	Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto
TES	työehtosopimus
treatment	käsikirjoituksen tarinan auki kirjoittaminen
TAMK	Tampereen ammattikorkeakoulu

1 JOHDANTO

Opiskelen elokuva- ja televisioalaa koulussa, jossa vuoden aikana kuvataan useita opiskelijaelokuvia, joista osa on päättötyöelokuvia. Tässä opinnäytteessä opiskelijaprojektilla ja opiskelijaelokuvalla tarkoitan päättötyöelokuvaa. Päättötyöelokuva on monelle opiskelijalle suurin projekti ennen valmistumista. Olen itse ollut tekemässä monia opiskelijaelokuvia ja lähes jokaisessa olen ollut lavastusosastossa antamassa oman työpanokseni joko lavastajana, apulaislavastajana tai lavastusassistenttina. Opintoihin liittyvät kolme harjoittelua suoritin lavastuksen parissa.

Oppilaitoksessa lavastaminen ei kuitenkaan kuulu media-alan opetussuunnitelmaan (Opetussuunnitelma 2023). Opiskelijan on mahdollista suuntautua opinnoissaan käsikirjoittamiseen, tuottamiseen, kuvaukseen ja kuvavalaisuun, leikkaukseen tai äänisuunnitteluun (TAMK n.d.). Nämä tekijät luovat haastavan yhtälön, jossa lavastaminen ei kuulu opetukseen, mutta se on kuitenkin olennainen osa päättötyöprojektia. Lavastamisesta on tehty myös aiemmin opinnäytetöitä TAMKissa (Theseus 2023).

Opiskelijaelokuvissa lavastajan rooliin hakeutuvat yleensä ne opiskelijat, joilla on mielenkiintoa tai mahdollista aiempaa osaamista lavastamisesta. Suurimmaksi osin lavastaminen opitaan itsenäisesti yrityksen, erehdyksen, onnistumisen, kokeneempien neuvojen ja kantapään kautta. Tämän monivaiheisen oppimisprosessin läpikäyneenä minulle heräsi halu selvittää muiden opiskelijoiden kokemuksia ja kertoa, mitä haasteita opiskelijaprojektien lavastusosastolla koetaan, jotta niihin voitaisiin etsiä ratkaisuja.

Tutkimustietoa olen saanut haastatteleamalla kolmea alan opiskelijaa eri vuosikursseilta. Kerron haasteista myös case-esimerkkien kautta, joita opiskelijat ovat haastatteluissa minulle kertoneet. Haastateltavien määrä on pieni, koska koulusamme on vuosittain vain muutamia lavastavia opiskelijoita, joita kutsun tässä opinnäytteessä nimellä opiskelijalavastaja. Lisäksi olen jonkin verran hyödyntänyt omaa kokemustani aiheesta. Esittelen haastateltavat tarkemmin seuraavassa luvussa, jossa käsittelen käyttämiäni tutkimusmenetelmiä. Haastateltavien mää-

rän ollessa pieni, tutkimusta ei voida pitää yleistävänä totuutena siitä, että kaikissa maamme elokuvakouluissa koettaisiin näitä haasteita. Tutkimus sen sijaan kertoo, mitä haasteita tämän oppilaitoksen opiskelijat kokevat lavastusosastolla. Lavastusosastolla tarkoitetaan työosastoa, johon kuuluvat lavastamisesta ja rekvisiitasta vastaavat henkilöt.

Tavoitteenani tutkimuksessa on ollut tuoda esille haastattelujen kautta, millaista opiskelijaelokuvien tekeminen on, millaisia haasteita niiden lavastamisessa kohdataan sekä näiden haasteiden vaikutusta edelleen hyvinvointiin työssä ja opinnoissa. Kerron myös lyhyesti elokuva- ja televisioalan työkuulttuurista ja olen etsinyt case-esimerkin myös ammattikentältä. Tahdon tällä tuoda esille mitä yhteneväisyyksiä ammattikentällä ja opiskelijaprojekteissa työskentelyssä on muun muassa työtapojen ja työmoraalin osalta.

Työ- ja opiskeluhuvinvointi ovat minulle tärkeitä aiheita. Keskustelin haastateltavien kanssa siitä, millaisena he kokevat oman hyvinvointinsa opiskeluissa ja miten jaksamista voisi parantaa jo opintojen aikana, jotta olisi työkykyinen valmistuessa.

Opinnäytteeni tutkimus on rajattu koskemaan lavastusosaston työtä opiskelijaelokuvissa, vaikka sivuankin sen aikana muutamasti elokuva- ja televisioalan ammattikenttää. Se nosto oli mielestäni tärkeää tehdä, jotta ymmärretään, miten jo kouluaikana opiskelijoilla on ammattimainen ote projektia kohtaan ja mitä vaikutuksia sillä on projektille esimerkiksi esituotanto- ja kuvausvaiheessa. Toivon, että tämä opinnäytetyö auttaa tulevia opiskelijalavastajia välttämään niitä kuoppia, joihin monet aiemmat opiskelijat ovat kompastuneet.

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen, sillä tutkimukseni pyrkii selvittämään mitä haasteita opiskelijaprojektien lavastuksessa kohdataan opiskelijoiden näkökulmasta. Asiaa ei ole aiemmin tutkittu, mikä on myös yleinen piirre laadullisissa tutkimuksissa. (Juuti & Puusa 2020, 9, 78.) Käyttämäni menetelmät aineiston kasaamiseksi ovat olleet opiskelijoiden haastattelut sekä kirja- ja nettilähteet, joilla olen vahvistanut tutkimuksen teoriapohjaa.

Opiskelijoiden haastattelut on toteutettu touko- ja kesäkuussa 2023. Haastateltavien etsiminen oli helppoa, sillä opiskelemme kaikki samassa oppilaitoksessa. Haastattelut toteutettiin samalla rungolla kaikille opiskelijoille (LIITE 1). Haastateltavat ovat antaneet luvan haastattelujen käyttämiseen opinnäytetyössä, mutta heidät esitetään tutkimuksessa nimettömänä heidän omasta toiveestaan. Opiskelijaelokuvat joista he puhuvat on myös muutettu nimettömiksi, sillä niiden nimet eivät ole tutkimuksen kannalta oleellisia.

Toteuttamani haastattelut olivat yhdistelmä puolistrukturoitua- ja kertomushaastattelua. Puolistrukturoidulle haastattelulle ei ole yhtä määritelmää, sillä siinä yhdistyvät kysely- ja avoinhaastattelu (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47). Omassa tapauksessani tämä tarkoitti sitä, että käytin kaikille haastateltaville samaa kyselypohjaa, mutta annoin tilaa keskustelulle ja esitin lisäkysymyksiä keskustelun edessä. Hyvärinen (2017) toteaa kertomushaastattelun tavoitteena olevan nimensä mukaisesti tuottaa kertomuksia tutkimuksen aineistoksi. Kertomushaastattelun ei kuitenkaan tarvitse kohdistua osallistujan koko elämäkertaan, vaan tutkittava kokemus voi koskea lyhyttä tai pitkää elämän jaksoa tai osa-aluetta, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa lavastamista opiskelijaprojekteissa. (Hyvärinen 2017, 174.)

Opiskelija 1 on haastatteluhetkellä ollut viimeisen vuosikurssin opiskelija. Halusin haastatella häntä, koska olemme tehneet yhteistyötä monessa opiskelijaprojektissa lavastusosastolla. Opiskelija 1 on ollut mukana viidessä eri päättötyölokuvassa opintojensa aikana, joista kaikissa hän on tehnyt töitä lavastusosastolla.

Opiskelija 2 on haastatteluhetkellä ollut kolmannen vuosikurssin opiskelija. Hänet valitsin haastatteluun, koska tiesin hänen tehneen myös töitä lavastusosastolla

päättötyöissä. Opiskelija 2 on opintojensa aikana ollut mukana seitsemässä päättötyöelokuvasssa, joista neljässä hän on tehnyt töitä lavastusosastolla.

Opiskelija 3 on haastatteluhetkellä ollut toisen vuosikurssin opiskelija. Hän on opintojensa aikana ollut mukana neljässä päättötyöelokuvasssa, joista kahdessa hän on tehnyt töitä lavastusosastolla. Haastatteluhetkellä Opiskelija 3:lla on työn alla kaksi päättötyötä, joissa molemmissa hän on lavastaja.

Monesti samat opiskelijat tekevät työtä lavastusosastolla projektista toiseen. Valitsin haastateltavat eri vuosikursseilta, koska halusin selvittää onko heidän kokemuksissaan eroja esimerkiksi lavastuksen opetuksen suhteen. Laadullinen tutkimus onkin päämäärätietoista toimintaa, jonka tavoitteena ei ole kaivaa esiin puhdasta tietoa, vaan vuorovaikutus tutkittavaan kohteeseen (Juuti & Pusa 2020, 101).

3 LAVASTUSOSASTO KOULUPROJEKTISSA

3.1 Työprosessi valmiiseen tuotteeseen

Jokainen projekti alkaa ideasta. Ideasta syntyy käsikirjoitus. Käsikirjoitus tai sen idea pitchataan eli sen pääkohdat esitellään ytimekkäästi mahdolliselle tilaajalle tai tuotantoyhtiölle. Kun tuote eli esimerkiksi elokuva päätetään tilata, kuvioon astuu tuottaja. Tämän jälkeen pyörät tuotteen aikaansaamiseksi alkavat pyöriä. Projektilla on aina selkeä alku ja loppu, sillä se on kertaluontoinen hanke (Saksala 2015, 169).

Opiskelijaprojekteissa on myös selkeä alku ja loppu. Projektien kulussa on varmasti koulukohtaisia eroja, joten seuraavaksi kuvailemani aikajanaa opiskelijaprojekteissa ei voida pitää universaalina tapana kaikkien maamme elokuva- ja televisioalan koulujen välillä. Kysyin haastateltavilta, miten prosessi valmiiseen tuotteeseen, tässä tapauksessa opiskelijaelokuvaan ja työryhmän kasaamiseen etenee. Heidän vastausten pohjalta kokosin projektin kulun kaavan:

Käsikirjoituksenopiskelija saa idean päättötyöelokuvaan, josta hän kirjoittaa synopsisin ja treatmentin. Synopsis on tiivistelmä käsikirjoituksesta. Treatmentilla tarkoitetaan tarinan auki kirjoittamista, jossa esitellään muun muassa tarinan pääkohdat ja keskeiset henkilöt (Saari 2010). Näitä synopsisia ja treatmentteja pitchataan opettajille, ennen kuin varsinaisen käsikirjoituksen työstäminen alkaa.

Kun varsinaisesta käsikirjoituksesta muodostuu ensimmäisiä versioita, mukaan astuu tuottaja. Monesti opiskelijaprojektien tuottaja löytyy käsikirjoittajan omasta ystäväpiiristä. Yhteisestä projektista voidaan sopia jo hyvin aikaisessa vaiheessa, ennen kuin päättötyön käsikirjoittaminen on ajankohtaista opiskelijalle.

Kun projektille löytyy tuottaja, hän pitchaa vielä omalta osaltaan idean opettajille erillisessä tapaamisessa. Samassa pitchaus tapaamisessa käydään myös läpi käytännön asioita siitä mitä projekti vaatii: millaista lokaatiota on mietitty, paljonko projektin alustava budjetti voisi olla, millä se rahoitetaan, miten iso työryhmä projektille tarvitaan ja niin edelleen. Pitkin projektin esituotantoa on tasaisin väliajoin kokouksia, joissa etenemistä päivitetään opettajille.

Esituotantovaiheessa muun muassa etsitään kuvauslokaatiota, kasataan työryhmä, perustetaan mesenaatti eli joukkorahoituskampanja, haetaan sponso-reita, castataan eli haetaan ja valitaan näyttelijät, päivitetään käsikirjoitusta ja harjoitellaan sitä näyttelijöiden kanssa, suunnitellaan aikataulut kuvauspäiville, sekä tehdään useita kirjallisia sopimuksia. Tiiviissä opiskelijayhteisössä lavastaja projektille löytyy monesti kavereiden kautta. Lavastukseen orientoituneita opiskelijoitakin on monesti vain muutamia vuosikurssilla. Opiskelijoiden pienen määrän seurauksena usein uusiin projekteihin kysytään lavastustiimiin niitä opiskelijoita, jotka ovat olleet lavastamassa jotain aiempaakin päättötyötä.

Ammattimaailmassa vastaavasti on tavallista, että kun jollain ohjaajalla ja lavastajalla toimii yhteys ja yhteistyö, he todennäköisesti tekevät yhteistyötä tulevaisuudessakin (Vuolle 2011). Jokaisella työryhmän osastolla on oma Head of Department, lyhennettynä HOD eli osaston esihenkilö, joka on päävastuussa omasta osastostaan. Lavastusosastolla tämä rooli on lavastajalla.

Lavastajan esituotantoon opiskelijaprojektissa kuuluu muun muassa käsikirjoituksen purku, jota käsittelen lisää luvussa 3.1.1., moodboardien eli visuaalisen suunnitelman kasaaminen, budjetin miettiminen, oman osaston työryhmän etsiminen sekä yleisesti lavastuksen suunnittelu. Opiskelijaprojekteissa on tavallista, että tuottaja ilmoittaa budjetin, jolla osaston on tultava toimeen. Näin ollen lavastajan ei tarvitse laatia tarkasti omaa budjettiaan, vaan lähinnä pohtia miten annettu budjetti käytetään fiksusti.

Budjettia lavastusosastolle kannattaa hyvän maun rajoissa enemmän yli- kuin aliarvioida (Opiskelija 3 2023). Tapa käsitellä rahaa riippuu päättötyön tuottajasta ja siitä miten hän valitsee hoitaa asian. Rahojen tilitys kuittia vastaan takaisin tilille on enemmän käytössä, mutta toisinaan lavastajalle on voitu maksaa osaston koko budjetti niin sanotusti ennakkona. Kumpikaan tapa ei ole automaattisesti toistaan parempi tai huonompi, mutta toimintatapa kannattaa miettiä aina projektin luonteen ja budjetin koon mukaan.

Opiskelijaprojekteissa lavastusosastolla on hyvin pitkälle se asenne, että tarvittavat lavasteet ja rekvisiitat tehdään itse, lainataan jostain tai ostetaan kirpputoreilta. Voisi sanoa, että kaupasta ostaminen on viimeinen vaihtoehto, sillä se vie eniten rahaa. (Opiskelija 3.) Joskus lavastukseen on teetettävä jotain spesifiä,

esimerkiksi keksityn kaupungin kyltti. Näissä tilanteissa voidaan tuottajan kanssa neuvotella mistä budjetista sellainen maksetaan. Tällaiset spesifit teettämiset voivat helposti syödä yli puolet lavastusosaston budjetista tai jopa koko budjetin. Opiskeluprojekteissa neuvottelu rahasta on suhteellisen helppoa (Opiskelija 3). Tämä johtunee siitä, että opiskelijat itsekin vielä harjoittelevat budjetoimista, eikä lavastusosasto lähtökohtaisesti tee omaa budjettiaan, jota anoisivat tuottajalta niin kuin ammattituotannossa. Kuitenkin myös opiskelijaprojektissa tuottajalla on päätösvalta ja vastuu siitä saako joku osasto lisää rahaa vai ei. Sekä opiskelija-, että ammattituotannoista kaikista hankinnoista on otettava kuitit talteen. Kuitit myös arkistoidaan aina projektikohtaisesti sovitulla tavalla niin, että tuottajakin saa ne nähtäväksi.

Ennen kuvauksia lavastusosasto settaa eli lavastaa kuvauslokaation. Ennen settaamisen aloittamista on muistettava ottaa kuvat lokaatiosta sen luonnollisessa tilassa. Nämä kuvat ovat sekä suunnitteluvaiheessa, että kuvauspäivän jälkeen purussa hyvin tärkeitä apuvälineitä. Suunnitteluvaiheessa on helpompaa hahmotella, mitä kaikkea tilaan voidaan tuoda, kun voidaan tarkistaa esimerkiksi tilan mittoja kuvista. Purussa lokaatio saadaan kuvien avulla palautettua samanlaiseksi kuin se oli ennen kuvauksia. Myös valmiista setistä on hyvä muistaa ottaa klaffikuvat niin monitorin kautta kuin ilmankin. Klaffikuvien avulla voidaan tarkistaa, että kuvien jatkuvuus säilyy, kun kameran paikka vaihtuu kohtauksen aikana. Lisäksi klaffikuvien avulla kuvauspaikka osataan setata tarvittaessa myöhemmin samanlaiseksi, jos setti joudutaan kuvauspäivien välissä purkamaan.

Kuvausten aikana osastolta on oltava paikalla joku, joka pitää huolta lavastuksesta (Opiskelija 1 2023). Useimmiten tämä henkilö on rekvisitööri ja hänen mahdollinen assistenttinsa. Kuvausten aikana lavastuksen osalta täytyy olla tarkkana, ettei kuvien jatkuvuudessa tapahdu virheitä, eli klaffivirheitä (Opiskelija 3). Klaffivirhe on esimerkiksi sellainen, jos palavan kynttilän pituus vaihtelee saman kohtauksen aikana eri kuvissa tai jos jokin tavara vaihtaa paikkaa kesken kohtauksen.

Kuvausten jälkeen lavastuksella on edessä vielä purku. Purussa kuvauslokaatio palautetaan siihen tilaan, jossa se ennen settausta oli. Puretut lavasteet ja rekviivit lastataan osaston pakettiautoon ja ne ajetaan takaisin lähtöpaikkaan, joka

opiskelijaprojekteissa on yleensä joko koulu tai jonkun työryhmäläisen koti. Tämän jälkeen on vielä edessä lainattujen lavasteiden palauttaminen ja ostettujen sekä itse tehtyjen tavaroiden edelleen antaminen tai hävittäminen. Jos päättötyö on kuvattu studiossa, monesti lavastusosastolle jää myös tilan siivoaminen, kun se on ensin saatu kokonaan tyhjäksi.

Mahtavaa opiskelijaprojekteissa on päästä kokeilemaan hullujakin juttuja lavastuksellisesti, joita ei välttämättä työelämässä voi enää kokeilla (Opiskelija 2 2023). Kun syntyy villimpi käsikirjoitus, tarkoittaa se myös villimpää lavastusta. Villi lavastus tuo mukanaan erilaista luovuutta ja lavastusryhmä pääsee toteuttamaan itseään ja mielikuvitustaan ilman tiukkoja rajoituksia.

3.2 Työryhmän muodostuminen

Päättötyöprojekteissa työryhmä kasautuu niin suhteiden, kuin työryhmähaun avulla. HOD-rooleihin kysytään tavallisesti ensimmäisenä omia kavereita samalta vuosikurssilta ja assistentteja poimitaan alemmilta vuosikursseilta. Lavastaja kasaa yleensä itse oman työryhmänsä esituotannon aikana (Opiskelija 1). Jos omista tutuista ja tuttujen tutuista ei löydy tarvittavia työryhmän jäseniä, otetaan avuksi sähköposti. Projektin tuottaja voi lähettää koulun sisäisessä sähköpostissa ilmoituksen eri vuosikursseille, jossa kerrotaan mitä ollaan kuvaamassa, milloin ja mitä työrooleja on vielä avoinna. (Opiskelija 1.) Näiden sähköpostien kautta on ensimmäisen vuosikurssin opiskelijalla oiva tilaisuus päästä mukaan projektiin ja tutustumaan ylempien vuosikurssien opiskelijoihin (Opiskelija 3).

Kouluprojektit ovat oppimisympäristöjä ja tilaa on myös mokaamiselle. Erityisesti ensimmäisen ja toisen vuosikurssien opiskelijoiden osallistuminen päättötyöihin on kullannarvoinen apu työryhmälle, mutta myös valtava oppimiskokemus heille (Opiskelija 1). Opiskelija 3 toimi ensimmäisenä opiskeluvuotenaan isossa projektissa lavastusassistenttina, mikä oli hänelle myös ensimmäinen kosketus settiin ja kuvausympäristöön. Ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoita harvoin näkee HOD-rooleissa (Opiskelija 3). He ovat kuitenkin tärkeitä ja korvaamattomia apukäsiä assistentteina. Vaikka pelkkä kantamisessa auttaminen voi kuulostaa tylsältä ja pieneltä tehtävältä, se on arvokasta ja auttaa projektia valmistamaan (Opiskelija 1).

Opiskelijaprojekteissa työryhmä on huomattavasti pienempi, kuin ammattituotannossa. Ammattikentällä lavastusosastoon kuuluu projektin koosta riippuen lavastaja, apulaislavastaja (jolla tavallisesti on osaamista rakentamisesta), lavastusassistentti/assistentteja, setissä oleva rekvisitööri, hänen assistenttinsa, hankkiva rekvisitööri sekä mahdollisesti lavastus- tai rekvisitööriharjoittelija. Jos projektia varten on palkattu erikseen rakennusryhmä, kuuluvat siihen lavastemestari, -maalari, sekä -rakentajat (Vuolle 2011). Lavastemestari on ammattirakentaja, joka vastaa siitä, että rakenteet ovat turvalliset. Lavastajan tehtävä on vain luoda illuusio katsojalle ja rakentajan on tehtävä tästä illuusiosta käytännössä turvallinen. (Vuolle 2011.) Opiskelijaprojekteissa lavastusosasto koostuu tavallisimmin lavastajasta, hänen assistentistaan, mieluiten kahdesta sellaisesta ja rekvisitööristä. Ideaalitulanteessa myös opiskelijaprojekteissa olisi hankkiva rekvisitööri, eli ihminen, joka hoitaisi rekvisiitan etsinnän ja hankinnan, sekä settirekvisitöörin assistentti, mutta näin harvoin on. (Opiskelija 1.) Lavasteiden ja rekvisiitan hankinta hoidetaan yleensä kollektiivisesti koko lavastusosaston kesken.

Välillä tehdään myös projekteja, joissa ei ole lainkaan rekvisitööriä tai jopa lainkaan lavastajaa. Joskus nämä päätökset voivat johtua projektin koosta. Jos lavastus on hyvin yksinkertainen, ei osastolle tarvita montaa ihmistä. Toisinaan työroolien nimikkeet ja niiden mukana tulema vastuu ja velvollisuudet voivat olla opiskelijatuottajalle epäselvät (Opiskelija 1). Ammattimaailmassa tuottaja hoitaa työryhmän rekrytoinnin, mutta opiskelijaprojekteissa monesti lavastaja itse etsii omat assistenttinsa.

Vaikka pienessä opiskelijayhteisössä on monia hyviä puolia, tuo se omat haasteensa, kun aloitetaan uuden päättötyön teko. Väki loppuu helposti kesken. Tämä johtaa helposti siihen, että yksi ihminen tekee työtä samassa positiossa projektista toiseen. Opiskelija 2 sanoo, että on toki toivottua ja hyvä asia, että projektin jälkeen jää jonkun mieleen ja sen ansiosta kysytään mukaan uusiin projekteihin. Samaa työroolia tehdessä on kuitenkin riskinä, ettei opiskelija pääse toteuttamaan missään projektissa omaa valitsemaansa ammattisuuntaustaan kuvaajana, valaisijana tai äänittäjänä. (Opiskelija 2.) Kun nämä opiske-

lijat, jotka ovat projektista toiseen tehneet lavastamista valmistuvat, kouluun jäävillä opiskelijoilla pyörii mielissään kysymys: Ketä me nyt pyydetään lavastamaan? (Opiskelija 3.)

3.2.1 ”Mitä se lavastaja oikeastaan tekee?”

Lavastajalla on suuri rooli kouluprojekteissa. Lähtökohtaisesti kaikki pitää lavastaa (Opiskelija 1). Hypoteettisesti, jos elokuva tapahtuu mustassa huoneessa, missä ei ole mitään muuta kuin näyttelijä, sitä ei tarvitse lavastaa. Kuitenkin heti, kun tähän mustaan huoneeseen tuodaan jotain rekvisiittaa näyttelijän lisäksi, tarvitaan lavastajaa. (Opiskelija 1.) Lavastajan ensimmäinen työtehtävä projektiin astuessa on lukea käsikirjoitus, jonka aikana monesti ensimmäiset mielikuvat lavastuksesta alkavat muodostua. Tämän jälkeen hän pitää palaverin ohjaajan kanssa ja selvittää millaista maailmaa tämä elokuvalla toivoo tai onko hänellä jotain vahvaa näkemystä miltä hän haluaisi elokuvan visuaalisesti näyttävän. Jos projekti tuntuu edelleen hyvältä ja mieluaiselta, on aika tehdä käsikirjoituksen tarkempi purku.

Käsikirjoituksen purussa lavastaja käy läpi käsikirjoituksen kohtaus kohtaukselta listaten samalla ylös, mitä minkäkin kohtauksen tekemiseen tarvitaan: mitä asioita tai esineitä mainitaan suoraan käsikirjoituksessa, missä ja milloin kohtaus tapahtuu, mikä tunnelma kohtauksessa on. Hän miettii millaisia käsikirjoituksen hahmot ovat, onko heillä jotain harrastuksia tai kiinnostuksen kohteita joita voi tuoda esiin lavastuksessa. Ovatko he siistejä ihmisiä vai onko heillä sotkuinen koti. Ideoinnin tuloksena syntyy moodboardeja, joilla lavastaja voi havainnollistaa suunnitelmaansa ohjaajalle ja muulle lavastusryhmälle. Lavastuksella voidaan myös kertoa katosjalle millainen mielentila elokuvan hahmolla on. Esimerkiksi jos henkilöt käyttävät huumeita, voidaan lavastuksella korostaa niiden vaikutusta henkilöön ja millaiseksi heidän maailmansa muuttuu vaikutuksen alaisena (Opiskelija 1).

Joskus käsikirjoituksessa mainitaan asioita, joita ei ole oikeasti olemassa. Opiskelija 1 kohtasi tällaisen tilanteen lavastaessaan päätyötyöelokuvaa, jossa seikkailtiin lasten mielikuvitusmaailmassa. Lähes kaikki rekvisiitta mitä käsikirjoituksessa mainittiin, ei ollut valmiiksi olemassa (Opiskelija 1). Tähän projektiin hän

suunnitteli ja rakensi muun muassa lasten majan, sen katolla pyörivän periskoopin ja massiivisen ilotulitusraketin, jonka päällä lapsinäyttelijä pystyi istumaan. Kun käsikirjoituksesta löytyy olemassa olemattomia asioita, ovat ne silloin myös sellaisia, ettei niiden tekemiseen ole olemassa ohjeita. Tällöin ratkaisuksi jää vain itseksensä järkeily ja eri toteutus tapojen kokeilu. (Opiskelija 1).

Ennen kuvauksia on edessä recce, eli tutustumiskäynti (mahdolliseen) kuvauslokaatioon. Kun järjestetään recce, on erityisen tärkeää, että lavastaja tai edes assistentti pääsisi paikalle. Reccellä on hyvä muistaa ottaa mukaan rullamitta. Mittojen tietäminen helpottaa lavasteiden hankintaa, ja saadaan kerralla oikean pituiset verhot tai oikean kokoinen pöytä. Monesti pyritään hyödyntämään mahdollisimman paljon lokaatiosta valmiiksi löytyviä lavasteita. Toisinaan lokaation omistajalla voi olla erityistoiveita siitä, ettei kuvausryhmä siirtäisi jotain kalusteita ollenkaan. Tällainen toive voi johtua siitä, jos kyseessä on herkkä, arvokas tai erityisen painava kaluste tai esine. Toiveita pyritään aina parhaan mukaan noudattamaan ja voidaan myös sopia omistajien itse siivoavan pois erityisen arvokkaat tavarat ennen kuvauksia.

Reccellä käydään suurpiirteisesti läpi kuvattavien kohtauksien kulku. Tähän kuuluvat esimerkiksi otettavat kuvasuunnat, miten lokaatio valaistaan, mitä muutoksia lavastuksen täytyy tehdä tilaan, onko lokaatiossa jotain huomioitavaa äänityksen kannalta sekä käydään läpi muitakin käytännön asioita, jotka pitää huomioida kuvaustilanteessa. (Tarvainen 2010.) Lavastajan on tärkeää havainnoida lokaatiota ja kommunikoida havainnoistaan kuvaajan ja ohjaajan kanssa. Etenkin opiskelijaprojekteissa on tärkeää, että lavastaja uskaltaa tuoda esille, jos toiveet lavastukselle ovat epärealistisia ja kertoa mikä on toteutettavissa ja mikä ei (Opiskelija 1). Yhdessä voidaan ideoida kompromisseja ja pohtia ratkaisua jolla saadaan toteutettua haastavat kuvat.

Aiemmassa luvussa kerroin, että opiskelijaprojekteissa lavasteiden ja rekvisiitan etsintä ja hankinta tapahtuu kollektiivisesti koko lavastusosaston työnä. Tavallisesti lavasteet hankitaan lainaamalla tavaroita, kirpputoreja kiertäen, sponsoreita hakien, verkon ja sosiaalisen median kierrätys- ja kirpputoreja hyödyntäen sekä itse valmistuen. Kaupasta uutena ostaminen on usein viimeinen vaihtoehto,

koska se syö eniten budjettia. Lavastusassistenttien onkin muistettava, että HO-Dilla on päätösvalta siitä mitä hankitaan ja kuinka paljon siihen saa mennä rahaa. Rahaa vaativia hankintoja ei tehdä lavastajan tietämättä. Jos lavastaja ei lähde ostoksille mukaan, on hänen silti hyvä olla tavoitettavissa yllättävien käänteiden varalta. Toisinaan kaupoilla tapahtuu muuttujia hinnan kanssa tai haluttua tuotetta ei olekaan hyllyssä. Lavastajan vastuulla on päättää, lähdetäänkö tuotetta etsimään muualta vai ostetaanko sen tilalle jotain mahdollisesti kalliimpaa vai jätetäänkö koko hankinta tekemättä.

Opiskelija 3 kertoo kokemuksensa projektissa, jonka tiimoilta hän kävi ensimmäistä kertaa maalikaupassa. Ennakoon oli laskettu maalaamiseen tarvittava litramäärä, katsottu projektiin sopivat maalit ja lavastaja oli hyväksynyt ne sekä niiden hinnan. Samalla oli tarkoitus ostaa muitakin maalaustarvikkeita. Vasta maalikaupassa Opiskelija 3:lle selvisi, että myös maalin sävyttäminen maksaa. Tämän jälkeen rahat eivät riittäneet kaikkeen muuhun, mitä oli tarkoitus ostaa. Muuttujan ilmetessä hän ja toinen assistentti soittivat lavastajalle kertoakseen tilanteen, ja yhdessä he miettivät mihin loput jäljellä olevasta budjetista priorisoidaan.

3.2.2 Mitä tapahtuu, kun lavastajan rooli on epäselvä - Case-esimerkki

Opiskelija 1 pyydettiin rekvisitööriksi opiskelijaprojektiin. Hän teki samaan aikaan myös toista projektia, joka vaati paljon työtä. Tämän vuoksi Opiskelija 1 pyysi käsikirjoituksen luettavaksi ennen suostumista uuteen projektiin. Käsikirjoitus oli rekvisiitan osalta yksinkertainen ja hänen olisi tarvinnut tehdä vain muutama hankinta sitä varten. Tämän tiedon valossa hän suostui rekvisitöörin rooliin.

Projektin ensimmäisessä palaverissa hänelle selvisikin, ettei työryhmässä ole lavastajaa tai assistentteja, vaan hän on ainoa henkilö koko lavastusosastolla. Tässä vaiheessa Opiskelija 1 selvensi tuottajalle, ettei hänen työrooliinsa kuulu rekvisitöörinä lavastuksen suunnittelu, settaaminen, seinien maalaaminen tai huonekalujen hankinnat ja niiden varastoinnin hoitaminen. Tässä vaiheessa tuottaja vetosi siihen, että hän oli luvannut jo tulla projektiin, joten hänen tulisi hoitaa tämä tontti.

Hän alkoi hoitamaan lavastajan tonttia. Kysyin, luuleeko hän, että tämä sekaanus johtui siitä, että lavastajan rooli tai projektin laajuus oli tuotantoryhmälle epäselvä:

Luulen että vähän sekä että. Aluksi projekti vaikutti siltä, että etsitään mahdollisimman hyvä lokaatio, josta voitaisiin hyödyntää valmiiksi löytyvää rekviä. Reccellä kuuntelin ohjaajan lavastustoiveita ajatellen, että nyt on jokin pielessä. Mua myös puhuteltiin lavastajana ja minä korjasin etten ole. Pian tän reccen jälkeen multa alettiin pyytää kalusteita ja aloin huomaamaan, ettei projektissa tiedetty mikä se ero on (lavastajan ja rekvisitöörin välillä). Tää oli mun toka projekti, enkä itsekään ensin tajunnut kyseenalaistaa sitä, et miks mä tein sitä kaikkea. Mulla itselläkin meni hetki tajuta, että ei tää oo rekviä, eikä siten mun hommaa.

Opiskelija 1 sanoo haastattelussa, että projekti olisi ehdottomasti tarvinnut lavastajan. Myöhemmin ajateltuna hän uskoo tilanteen syntyneen monen asian summasta. Tuotannossa tuntui olevan selkeästi ajatus, että lavastusosasto pääsee helpolla hyvän lokaation avulla, mutta ymmärtämättä mikä ero lavastajan ja rekvisitöörin välillä on. On totta, että lokaatiolla voidaan auttaa paljon etenkin opiskelijaprojekteissa. Kuitenkin oli lokaatio miten hyvä tahansa, se ei poista lavastusosaston töitä (Opiskelija 3).

Opiskelija 1 lopulta hoiti projektissa työt lavastajana ja rekvisitöörinä, mutta loputeksteissä hänet kreditoitiin vain rekvisitööriksi. Projektin jälkeen hän tajusi olevansa uupunut.

3.3 Lavastuksen resurssit opiskelijatuotannossa

Opiskelijatuotantojen yksi suurimmista, ellei jopa suurin haaste on resurssit, joilla niitä tehdään. Kaikki haastateltavat totesivat haastatteluissa, että on tavallista etteivät opiskelijoiden määrä ja projektien koko kohtaa. Epätasapaino uuvuttaa opiskelijoita (Opiskelija 3). Toinen suuri resurssi tuotannoissa on raha. Opiskelijatuotannot pyörivät lähes poikkeuksetta pienillä budjeteilla. Päättyöelokuviin kerätään rahoitusta monesti mesenaattikeräyksellä. Mesenaatin tuloilla katetaan muun muassa luovien osastojen: lavastuksen, rekvisiitan, maskeerauksen ja puvustuksen budjetit. Pienistä budjeteista huolimatta opiskelijaprojektit ovat hyvin kunnianhimoisia. Kunnianhimo on ymmärrettävää, ja sitä pitää ollakin, sillä oma päättyö on valmistuvalle opiskelijalle suuri asia (Opiskelija 2). Kunnianhimon

kääntöpuolena kaikki haastateltavat nostivat esiin sen, etteivät projektien kunnianhimo ja resurssit kohtaa keskenään.

Budjetin ja ihmisten lisäksi yksi suurimmista lavastusosaston kokemista resurssipuutoksista on työ- tai varastointitilat. Ennen kuin lavastus tekee suurempia hankintoja projektia varten, on edessä tilaresurssien selvittäminen työmestareilta. Joskus lavastuksen työ- tai varastointitilaksi on irronnut osa luokkahuoneesta, joskus ainejärjestö on antanut käyttää omia tilojaan ja joskus ei irtoa mitään (Opiskelija 1.)

Opiskelija 1 mukaan tämä lisää projektin kuormitusta, sillä nykyään aikaa ja energiaa menee siihen, kun projekti alkaa varastotilan etsimisellä. Yhdessä projektissa hän yritti lähestyä sekä TAMKin pääkampusta, että ulkopuolisia yrityksiä kysyen järjestyisikö yhteistyökuvioin projektin lavastusosastolle jonkinlainen tila. Tämä ei kuitenkaan onnistunut. Lopulta projektin kaikki lavasteet ja rekvit säilytettiin hänen omassa asunnossaan, 21 neliöisessä yksiössä. (Opiskelija 1.) Viimeisen projektinsa jälkeen Opiskelija 1 päätti itse siivota kampukselta löytyneen sekalaisen komeron ja kehittää siihen projektin aikana käytettävän rekvisiittavaraston ja toimintamallin sen käyttämiseen:

Toimintaidea on, että varaston voi varata projektille tuotannon ajaksi ja sinne voi varastoida projektiin hankittavaa rekvisiittaa. Varaston ovelta on lista, johon merkataan minkä ajan varasto on varattu, mille projektille se on varattu ja yhteyshenkilö. Rekvisiitille kuitenkin ei ole pidempiaikaista varastoa, joten on tila tyhjättävä projektin jälkeen seuraavaa käyttäjää varten. Tyhjäämistä helpottamaan varaston oveen on tulostettu lista vinkkejä, miten rekvisiittaa voi laittaa kiertoon, jotta mahdollisimman vähän päätyisi roskikseen. Kyseessä oleva komero ei ole suuri, joten keittiötuoleja suurempia kalusteita sinne ei mahdu. Opiskelija 1 kehittämä toimintamalli on osoittautunut tähän mennessä toimivaksi (Opiskelija 3). Pysyvän varastointitilan puuttuminen kuitenkin harmittaa haastateltavia syystä, joka on uudelleenhankinnat.

Kaikilla osastoilla on tavaroita joita tarvitaan poikkeuksetta projektista toiseen. Haastateltavat listasivat eri työvälineitä ja rekvisiittaa mitä lavastusosastolla tar-

vitaan lähes joka projektissa. Näitä ovat heidän mukaansa esimerkiksi verhonip-sut, yksinkertaiset verhot, verhotanko, pienet praktit (prakti, eli praktikaali tarkoittaa valaisinta joka on osa lavastusta), paristot, pienet taulut, kynttilät ja tuikut, kynttilänjalat, tuikkuastiat, tekokasvit, tekokukat, matto, pöytäliina, liima, haka-neulat, nuppineulat, taulukoukut, siima sekä erilaiset koristelutarvikkeet askarte-lutarkoitukseen (esimerkiksi akryylimaalit, siveltimet, glitterit jne.) sekä juhlakoris-teet (viirit, ilmapallot, kimalleverhot jne.).

Varastointitilan puuttuessa, pieniäkään rekvisiittoja ei voida säilyttää ja uudel-leenkäyttää projekteissa, vaan ne hävitetään projektin päätteeksi. Tapoja päästä rekvisiitasta eroon on monia. Haastateltavien kertoman mukaan yleisintä on, että rekvisiittaa lahjoitetaan tai myydään työryhmän sisäisesti. Rekvisiitan hävittämi-sen aikana opiskelijalavastajan kannattaa miettiä, onko vielä tulossa jokin uusi lavastusprojekti, jossa voisi hyödyntää jotain nyt pois heitettävästä tavarasta (Opiskelija 3). Vaikka rekvisiittaa pyritään mahdollisimman lahjoittamaan työryh-mälle tai kierrätyskeskuksien keräyksiin, menee joka projektissa osa tavarasta myös roskiin tai jäteasemalle. Tällaisia ovat monesti esimerkiksi kirjat, joita kier-rätyskeskukset eivät enää ota vastaan, kynttilät, kynttilänjalat ja tuikkukipot, yli-jäänyt rakennus- ja askartelutavara, maalit, tekstiilit ja praktit.

On turhauttavaa heittää pois asioita, joista tietää, että seuraavan pro-jektin lavastusryhmä hankkii ne takaisin omasta budjetistaan, vaikka niitä samoja juttuja ois voinut käyttää. Mä oon ostanut paljon kaiken-laista tavaroita lavastukseen, jotka on nyt yhtäkkiä mun kämpässä, kun muuten ne pitäis heittää pois. Jos meillä olis edes jokin pieni tila, jonne saisi jättää rekvisiittaa, se lisäisi valtavasti lavastuksen resurs-seja. Nyt mun mielestä tosi paljon juttuja ostetaan uudestaan, uudes-taan ja uudestaan ja me menetetään siinä rahaa, mikä on tosi har-millista. (Opiskelija 3.)

3.4 Havainnointia, yritystä ja erehdystä

Johdannossa kerroin, ettei tässä koulussa opeteta lavastamista. Kysyin haasta-teltaviltani, mistä he ovat saaneet oppinsa lavastukseen, joista he mainitsivat en-simmäisenä ylempien vuosikurssien opiskelijat, internetin ja videopalvelu YouTu-ben. Opiskelija 1 mainitsi listaan vielä koulumme työmestarit, opintojen työhar-joittelut sekä oman aiemman osaamisen ja päättelykyvyn hyödyntämisen. Jos

omalla päättelykyvyllä ei keksi ratkaisua käsissä olevaan pulmaan, selvitetään sitä seuraavaksi hakukoneella ja Youtuben videotutoriaalien avulla (Opiskelija 1).

Kun lavastuksen työnkuva on epäselvä, on siihen vaikeaa saada tekijöitä uusista opiskelijoista. Uusiin rooleihin ei aina uskalleta tarttua, kun ei tiedä mitä työnkuva sisältää. Lavastuksen kannalta ylempien vuosikurssien opiskelijoiden tietotaito on korvaamatonta uusille opiskelijoille (Opiskelijat 2 & 3). Samat opit siirtyvät opiskelijoiden välillä vuosikurssilta toiselle: Mitä organisaatioita kannattaa kysyä yhteistyöhön, miten yhteistyötä kysytään, ja miten ne yleensä toimivat. Mikä on asioiden tärkeysjärjestys esituotannossa ja setissä, mitä setissä täytyy ottaa huomioon, missä ei kannata säästää tai mitä ei kannata ostaa. Keneltä kannattaa kysyä apua, mitä työkaluja koululla on ja mistä ne löytyvät, kuinka toimitaan yksityishenkilöiden lainatavaroiden kanssa ja miten niitä etsitään. Mikä on lavastajan tontti projektissa, keitä lavastusosaston kuuluu, miten suuren työryhmän tarvitsee, keneen kuuluu olla yhteydessä missäkin asiassa: tuottajaan, opettajaan vai työmestariin. (Opiskelijat 1, 2 & 3.)

Oppilaitoksella on olemassa lavasteseiniä, jotka ovat projektien käytettävissä, jos setti halutaan rakentaa studioon. Opetusta näiden seinien käyttöön saa parina päivänä osana Elokuvailmaisu- ja tekniikka kurssia, joka kuitenkin koskee vain audiovisuaalisen puolen opiskelijoita (Opetussuunnitelma 2023). Luovan sisältötuotannon opiskelijoille tämän kurssin tilalla on Fiktio käsikirjoittaminen ja esituotanto (Opetussuunnitelma 2023).

Opiskelija 1 oli opiskelija, joka ei käynyt elokuvailmaisu- ja tekniikka kurssia. Hänestä tuli myöhemmin lavastaja päättötyöelokuvalle, joka päätettiin lavastaa studioon lavasteseinillä. Koska kurssi ei kuulunut hänen opintoihinsa, hän ei ollut aiemmin nähnyt kyseisiä seiniä tai pystyttänyt niitä. Hän kertoi tästä opettajalle ja sai häneltä pystytysohjeet sähköpostitse.

Ohjeiden saamisen jälkeen Opiskelija 1 oli istunut muiden projektissa mukana olleiden opiskelijoiden kanssa studion lattialla ohjeita tutkien. Ohjeiden ensimmäisessä vaiheessa kehoitettiin kiinnittämään mutteri, jonka jälkeen toinen opiskelija kysyi mikä se on. Joukossa oli pari opiskelijaa, jotka olivat käyneet ensimmäisenä vuonna Elokuvailmaisu- ja tekniikka -kurssin ja heillä oli hataria muistikuvia mitä

pitää tehdä ja missä järjestyksessä. Seuraavassa projektissa lavasteseinät lopuivat kesken ja opiskelijoiden piti rakentaa itse lisää havainnoiden nykyisten olemassa olevien seinien rakennetta. (Opiskelija 1.)

Myös opiskelijat 2 ja 3 ovat olleet mukana tässä projektissa, josta Opiskelija 1 kertoi. He nostivat esiin työkalujen käytön lavastuksessa. Joillakin opiskelijoilla työkalujen käyttö tulee ensimmäistä kertaa eteen lavastusosastolla työskennellessä, jos omaan kasvuympäristöön ei ole aiemmin kuulunut niiden käyttö (Opiskelija 2). Jos työkalujen käytöstä ei ole lainkaan aiempaa kokemusta, on niiden itsekseen opettelu jonkin tason turvallisuusriski käyttäjälle, laitteelle, kuin myös rakennettavalle kohteelle. Jos ei tiedä mitä tekee, valmis rakennelma voi olla vaarallinen (Opiskelija 2.)

Lavastusosaston töissä tarvitaan monia työkaluja. Jo opiskeluvaiheessa tutuksi tulevat esimerkiksi akkuporakone, pistosaha, käsisaha, jako- ja kiintoavaimet, räikkäväännin, ruuvimeisselit, sorkkarauta, vasara, puukko, pihdit, sivuleikkurit, maalaustarvikkeet, hiomapaperit, erilaiset kiinnikkeet kuin myös työhanskojen ja muiden suojainten tärkeys.

3.5 Työajat opiskelija- ja ammattituotannossa

Työaika vaihtelee paljon elokuva- ja televisioalalla. Call sheetit kertovat kuvauspäivän aikataulun ja kohtaukset, mitä sinä päivänä kuvataan. Lavastusosaston työaika ei ole kuitenkaan call sheettiin sidottu, vaan osasto monesti suunnittelee itse omat aikataulunsa.

Opiskelijaelokuvaa tehdessä työtunteja kuvauspäivälle kertyy yhtä paljon kuin ammattikentällä. Opiskelijoilla on suuri kunnianhimo ja ammattimainen ote tehdä projektia, joka näkyy esimerkiksi suunniteltujen kuvien määrässä ja kuvauspäivän aikataulutuksessa. Elokuva- ja televisioalan työehtosopimus on hyvä ottaa haltuun jo opiskeluvaiheessa, jotta esimerkiksi apulaisohjaaja ymmärtää call sheetteja tehdessä ottaa huomioon kuvauspäivien välisien lepoaikojen täyttymisen.

3.5.1 Työaika ammattituotannossa

Elokuva- ja televisioalalla noudatetaan kuvausjaksojen aikana yleisimmin jakso-työaikaa. Jaksotyössä työpäivien pituudet vaihtelevat päivästä riippuen. Elokuva- ja televisioalan työehtosopimuksessa jaksotyöstä on määritelty seuraavasti:

Työehtosopimuksen mukainen työ voidaan järjestää työaikalaissa tarkoitetuksi jaksotyöksi, jolloin säännöllinen työaika (8 tuntia / 40 tuntia) voi olla enintään 16 tuntia kahden päivän jaksossa ja enintään 1080 tuntia 27 viikon pituisessa jaksossa. Vuorokautinen säännöllinen työaika voi jaksotyössä olla enintään 12 tuntia, jollei paikallisesti toisin sovita työehtosopimuksen 30 §:n mukaisesti. Työaikaa tasataan seuraavalla viikolla, mikäli mahdollista. (TEME 2023, 12.)

Säännöllinen työaika ei kuitenkaan saa kolmen viikon jaksossa ylittää 150 tuntia (TEME 2023, 12). Työehtosopimuksen mukaan jaksotyössä työvuorolista on laadittava niin pitkälle ajalle kuin mahdollista, mutta kuitenkin vähintään viikon pituiseksi. Työvuoroluettelo annetaan jaksotyössä tiedoksi viimeistään neljä kalenteripäivää ennen sen voimaantuloa. (TEME 2023, 17.) Alan työajat voivat liikkua molempiin suuntiin ja aina annettujen työaikojen tarkka noudattaminen ei onnistu. Kesken työpäivän, etenkin kuvausten aikana voi tulla muuttujia, jotka korreloivat työajan kanssa.

Lavastuspuolella työt ovat monenlaisia ja koko lavastusryhmä on harvoin kuvauspaikalla yhtä aikaa. Monesti töitä tehdään samaan aikaan kuvausten ollessa käynnissä, mutta kuvauspaikan ulkopuolella valmistellen tulevaa. Tämän vuoksi on tavallista, että lavastusosaston työaika vaihtelee call sheettiin merkityn työajan kanssa. Osaston työtehtävätkin ovat toisinaan sellaisia, ettei työtä voi pudottaa käsistä heti, kun työaika loppuu. Jos seinän maalaus, auton purku tai pakkaus on kesken, se tehdään valmiiksi ennen kotiin lähtöä. Joskus käsissä voi olla niin pieni asia, ettei sitä halua jättää seuraavalle päivälle.

Petra Toivosen (2021) opinnäytetyössä haastateltu tuotantopäällikkö Timo Lahtinen kertoo, että kuvausryhmälle annetaan ylityövaroitusta, mikäli päivän aikana sattuu sellaisia muuttujia, jotka lisäävät työtunteja päivään. Tällaisessa tilanteessa käydään keskustelua ja yritetään löytää ratkaisu, jolla tarvittava materiaali saataisiin kuvattua. Ylitöihin ei tarvitse suostua ja työntekijällä on oikeus

lopettaa työpäivä siihen aikaan, kun se on call sheetissa merkitty loppuvaksi. (Lahtinen 2021.) Vaikka työntekijä voi kieltäytyä ylitöistä, voi hän suostua jatkamaan töitä solidaarisuudesta omaa osastoa tai muuta työryhmää kohtaan. Lavastusosastolla työt seuraavat helposti kotiinkin, jos seuraavalle kuvauspäivälle täytyy valmistaa rekvisiittaa, kuten ruokaa.

Extrapitkät työpäivät ajavat työntekijät myös valvomaan pitkiä aikoja. Liian pitkään valvominen on terveydelle haitallista, mutta myös vaaratekijä ulkopuolisille. Lavastajana elokuvassa *Lipton Cockton in the Shadows of Sodoma* (1995) toiminut Jukka Uusitalo kertoo Klaus Hedströmin (2014) kirjassa seuraavaa:

Lipton Cocktonia tehdessä pisin yhtäjaksoinen työrupeama oli kai lähemmäksi kolme vuorokautta, jolloin siinä sitten loppuvaiheessa kävelikin päin lasiovia ja nukkui seisaallaan. Sitä yritti nukkua aina, kun oli mahdollista. Meillä oli sellainen pieni auto rekvisiittana, jota piti kuvia varten työntämällä käynnistää. Ryhmän jäsenet nukkuivat siinä työntöasennossa ottojen välissä ja säpsähtivät hereille aina ohjaajan kuvauskomennosta. Oli myös aivan järjenvastaista, että kukaan siinä kunnossa ajoi autoa. Jos olet valvonut vuorokausitolkulla, niin et sä tajua mistään mitään. Meillä oli lavastevarasto parin kilometrin päässä kuvauspaikasta ja tuli tilanne, jossa mun piti käydä autolla hakemassa sieltä jotain romua. Piti ajaa ikkunat täysin auki, huudattaa stereoita niin paljon kuin niistä ikinä lähti ja itsekin huutaa kurkku suorana, että jollain tavalla häiritsee itseään ja saa pidettyä silmät auki. Nukahdin siitä huolimatta rattiin mutta onneksi, jollain ihmeellisellä johdatuksella, heräsin ajon aikana. Kesti hetken tajuta, että edessä oli liikennevalot ja autoja jonnossa. Löin liinat kiinni, ja jos siihen sen Hesarin verran jäi väliä niin se on paljon. (Uusitalo 2014.)

Jo yhden vuorokauden yhtämittainen valvominen vastaa noin puolen promillen humalatilaa. 36 tunnin valvominen noin 1,5 promillen tilaa. (Huovinen & Partinen 2007, 65.) Uusitalon sanoma *lähemmäs kolmen vuorokauden yhtäjaksoinen työrupeama* käsittäänee 60-70 tunnin valvomista. Tämän läheltä piti – tilanteen jälkeen Uusitalo oli omien sanojensa mukaan alkanut hakkaamaan itseään naamaan molemmin käsin. Näillä kaikilla tekniikoilla hän sai lopulta pidettyään itsensä hereillä tarvittavan 10 minuuttia, joka auton ratissa täytyi olla.

3.5.2 Lavastusosaston työaika opiskelijatuotannossa

Päättötyöelokuvassa riippuu projektin ja työryhmän koosta, tarvitseeko lavastajan olla paikalla koko kuvauspäivän vai hoitaako joku muu setissä olemisen. Ideaali tilanne olisi, että lavastaja vain kävisi kuvauspaikalla ja setissä olisi koko päivän rekvisitööri sekä mahdollisesti lavastus- tai rekvisiitta-assistentti pitämässä huolen rekvisiitasta ja lavastuksesta (Opiskelija 1). Opiskelijaprojektissa työtunteja on niin paljon, kuin opiskelijoilla itsellään on tekemiseen aikaa. Päättötyöiden tekemiselle ei ole lukuvuodesta ennalta sovittuja ajankohtia, vaan niitä toteutetaan pitkin vuotta (Opiskelija 2). Tämä myös asettaa opiskelijoille haastetta, kun projektin aikana on muita pakollisia kursseja ja koulutehtäviä (Opiskelijat 2 & 3).

Osallistuminen päättötyöhön on vapaaehtoista ja opiskelijan on arvioitava itseksensä, onko hänellä aikaa lähteä projektiin. Joskus päättötyön nimissä joutuu uhraamaan luentoja, jos jotain on yksinkertaisesti pakko hoitaa tietyinä päivinä. Opiskelija 1 kertoo näin:

Mulla oli valinnainen kurssi, mistä oikeesti pidin. Vaikka se oli mun sellainen odotetuin kurssi, en ehtinyt tehdä sen lopputehtävää tai mennä katsomaan kenenkään tuotosta, koska olin tekemässä lopputyötä. Mun piti mennä hakemaan yhteistyöorganisaatiolta lavasteita. Jonne olin sopinut apurin mukaan, mutta hän sairastui. Kirjaimellisesti juoksin tämän kurssin luennoille ja pyytäen luokkakaveria mukaan auttamaan. Eli häneltäkin meni sitten ohi kurssin palauteosio. Siitä tuli vähän ikävä tunnelma, mutta mun oli pakko saada joku auttamaan, kun en olisi yksin pärjännyt. (Opiskelija 1.)

Monille opiskelijoille muodostuu jo opintovaiheessa korkea työmoraali. Silloin päättötyöprojekti menee opiskelun edelle, vaikka järjestyksen pitäisi joidenkin opettajien mielestä olla toisin päin. Näiden kahden välillä tasapainoilu on haastavaa (Opiskelija 3). Pääasiassa opettajilta tulee ymmärrystä, jos luentoja jää väliin projektin vuoksi, mutta suhtautuminen on hyvin kurssikohtaista. Opiskelijalla täytyy olla rohkeutta tehdä päätös kumpaan hän priorisoi. (Opiskelija 3.)

Aina projektia tehdessä ei riitä, että koulun jälkeen jää pari tunniksi puuhastelemaan, vaan tekemistä varten tarvitsee varata omia kokonaisia päiviä ja useita tunteja (Opiskelija 3). Ensimmäisen vuoden opiskelijalla on lukuvuoden aikana

paljon perusopintojen kursseja, ja opiskelijan on silloin hyvä miettiä projektin kokoa ja omia voimavarojaan. Joskus projektin koko on sellainen, että lavastusosastolta vaaditaan kokonaisia työpäiviä jo esituotantovaiheessa. (Opiskelija 3.)

3.5.3 Lavastaminen kelloa vastaan, oma kokemus – Case esimerkki 2

Olin mukana tekemässä oman opiskeluhistoriani suurinta päättötyötä ja teimme Opiskelija 1 kanssa tässä projektissa paljon yhteistyötä. Mukana olivat myös Opiskelijat 2 ja 3 apukäsinä. Tämän projektin teki suuritöiseksi alusta alkaen se, että siinä ei ollut valmiita lokaatioita, vaan setti rakennettiin tyhjään studioon lavasteseinillä.

Elokuva tapahtui kahdessa eri huoneessa, mutta studiossa sekä tilan, että seinien määrä oli rajallinen. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kesken kuvausten pidettiin yksi välipäivä jonka aikana purimme ensimmäisen setin ja rakensimme uuden, sekä rakensimme itse lisää seiniä. Seinät olivat edellisen projektin jäljiltä väärän väriset, joten ensimmäisenä etappi oli uudelleenmaalaus ennen ensimmäisen setin rakennusta. Seiniin oli jätetty myös niittejä ja nauloja, jotka ennen maalausta piti irrottaa, paikata niistä jääneet reiät ja hioa paikkauskohta taiseksi. Toisen setin rakennuksen aikana osa seinistä piti maalata toisen väriksi. Se oli lopulta pakko toteuttaa yöllä, jotta aamulla päästiin rakentamaan kiviä seinillä uutta settiä.

Lavastaja tahtoi seiniin myös koristepanelointeja. Keksimme, että tekisimme ne hyödyntämällä keittiön kaappeja. Verkkokirpputorilta löytyi ilmainen keittiö, joka annettiin pois uuden tieltä. Hakua sopiessa myyjä vakuutti, että meitä on vastassa valmiiksi purettu keittiö, mikä lopulta ei pitänytään paikkaansa. Koska kaappeja ei oltukaan valmiiksi purettu, muodostui ongelmaksi se, ettei autoon mahtuisi kuin noin puolet keittiöstä. Myyjälle ei sopinut, että ottaisimme mukaamme vain tarvitsemamme osat. Päädyimme siinä hetkessä ratkaisuun, että ajoimme ensin kahdesti jäteasemalle hävittämään ne osat, joita emme tarvinneet. Tämä käytännössä sotki päivämme aikataulut, ja söi yhtäkkiä budjettia, koska puujätteen hävittäminen oli maksullista.

Nämä eivät olleet ainoita muuttujia, mitä projektissa koettiin. Käytimme lavastusosaston kanssa projektin tekemiseen monia viikkoja ja aikaamme niin arkena kuin viikonloppuisinkin. Siitä huolimatta emme ehtineet saamaan settiä niin valmiiksi ennen kuvauksia, kuin alun perin oli suunnitelma. Syy tähän sekä minun, että haastattelemieni opiskelijoiden mielestä oli, että projektin koko ja lavastusosaston henkilömäärä oli epätasapainoinen.

Sunnuntaiaamuna eli päivää ennen kuvauksia olimme tilanteessa, jossa setti oli saatava valmiiksi, että kuvaukset voivat alkaa seuraavana aamuna. Alkoi kirjaimellisesti settaaminen kelloa vastaan. Aamupäivällä aloittaessamme mukamme oli useita apukäsiä myös muilta osastoilta. Päivän edetessä väki alkoi vähentyä heidän valmistautuessa omalta osaltaan kuvauksiin. Lopuksi noin yhdeksän-kymmenen aikaan illalla jäimme studioon kahdestaan Opiskelija 1 kanssa. Tästä eteenpäin jatkoimme niin sanotusti autopilotti-tilassa setin valmiiksi.

Kello oli neljä aamuyöllä, kun setti oli valmis 18 tunnin yhäjaksoisen tekemisen jälkeen. Olimme valvoneet lähes 24 tuntia ja kuvausten alkuun oli enää muutamia tunteja. Muutaman tunnin unien jälkeen lähdin hakemaan yhteistyötaholta rekvisiittaa. Vastaavasti Opiskelija 1:llä oli edessä työpäivä kuvaussetissä, sillä projektilla ei ollut rekvisitööriä. Tämä projekti on hyvä esimerkki siitä miten voi käydä, kun projektin ja työryhmän koko eivät kohtaa. Rankkuudesta huolimatta projekti on ollut myös yksi arvokkaimmista oppimiskokemuksistani.

3.6 Projektin jälkeinen palaute

Palaute on tärkeä osa oppimista ja sen tarkoitus on viedä palautteen saajaa eteenpäin ja auttaa häntä kehittymään (Pitkonen & Rasila 2009, 5). Tampereen Yliopisto on toteuttanut vuonna 2015 valtakunnallisen Kandipalaute2015 -kyseilyn, jossa kasvatustieteen yliopisto-opiskelijoilta kysyttiin palautteen saamisesta. Tulos oli, että lähes puolet 11 745:stä vastaajasta piti opettajilta saadun palautteen määrää riittämättömänä. Suurin osa opiskelijoista kuitenkin piti palautetta hyödyllisenä. (Mankki, Samppala & Rähä 2019.)

Monesti kurssien päätteeksi on jonkinlainen palautteenantotilaisuus. Jos kursilla on tehty videotuote, se on tapana katsoa kurssin viimeisellä luennolla ja niistä keskustellaan yhteisesti. Näissä hetkissä monesti keskitytään antamaan projektista yleinen palaute ja kommentit painottuvat tekniseen toteutukseen, eikä esimerkiksi lavastuksesta saa palautetta. (Opiskelija 1.)

Lavastusosasto saa palautteensa muulta työryhmältä kuvaustilanteessa (Opiskelija 1). On ihanaa kuulla, miten upeaa työtä on ohjaajan mielestä tehnyt, ja miten on onnistunut luomaan hänen haluamansa maailman kameran eteen. Tästä palautteesta jää kuitenkin uupumaan ammattimainen näkemys. Epäselväksi jää missä on oikeasti onnistunut, missä voisi parantaa tai olisiko jollekin asialle helpompaa tapaa tehdä. (Opiskelija 1.)

On olemassa kolmenlaista palautetta: positiivista, negatiivista ja rakentavaa. Palautteen anto on taitolaji, sillä pahimmillaan negatiivinen palaute on palautteen sijasta selvä haukkuminen tai moite, eikä sellaisesta palautteesta ole hyötyä. (Pitkonen & Rasila 2009, 5-6.) Monesti kulttuurissamme sekä palautteen antaminen, että saaminen on vaikeaa. Palautetta tekemisestään toisaalta kaipaa, mutta sen vastaanottaminen voi tuntua monista kiusalliselta. Jari Hakanen sanoo Marja Sarkkisen (2017) haastattelussa:

Elämme pihtaamisen kulttuurissa, jossa hyvää jaetaan säästöliekillä. Sen tilalle tarvittaisiin anteliaisuuden kulttuuri, ja kaikkein helpointa anteliaisuutta on palaute. Se on käyttämätön voimavara monella työpaikalla. (Hakanen 2017.)

Suomalaiseen kulttuuriimme siis kuulunee palautteen pihtaaminen. Kulttuurissamme ei ole kauheasti rohkaistu tai totuttu henkilökohtaisten tunteiden ilmaisuun (Pitkonen & Rasila 2009, 10). Maassamme on joskus pelätty, että esimerkiksi lapset niin sanotusti ylipistyvät liikaa, jos heitä kehuu (Sinkkonen 2012, 3:58:36). Palautteen pihtaaminen kuitenkin aiheuttaa kokemuksen, ettei omalla työllä ole merkitystä, työstä voi kadota mielekkyys, se käy tylsäksi ja työuupumuksen riski kasvaa (Sarkkinen 2017). Vaikka yllä kerroin, että huonosti annettu negatiivinen palaute on hyödytöntä, on kuitenkin myös tutkittu, että negatiivisenkin palautteen saaminen on parempi, kuin ei palautetta lainkaan (Pitkonen & Rasila 2009, 10).

3.7 Kutsumusammatti(ko)

Kutsumusammatti on ammatti, joka vaatii sen harjoittajalta erityistä kutsumusta (eli halua tehdä työtä, vaikka palkka ja työnkuva eivät kohtaa) (Wikisanakirja 2020). Kutsumusammattissa tekijällä täytyy olla hyvä motivaatio kyseiseen työhön. Motivaatiosta puhuttaessa voidaan käyttää kahta termiä: sisäinen motivaatio ja ulkoinen motivaatio (Rasila 2010). Rasila (2010) kertoo ulkoisessa motivaatiossa motiivina työn teolle olevan useimmiten raha tai muut luontoisedut työssä. Sisäisessä motivaatiossa henkilö motivoituu siitä mitä tekee ja hän kokee mielihyvää tekemisestään. Sisäinen motivaatio siis ruokkii itse itseään. (Rasila, 2010, 27.)

Luovilla aloilla monesti tekijät ovat sisäisesti motivoituneita. Sisäisen motivaation nimissä on varmasti helpompaa antaa anteeksi pitkät työpäivät ja uupumus. Ei kai kukaan muuten tekisi töitä tällä alalla. Jokin siis tekijöitä kiehtoo alassa haasteista huolimatta. Kaikki haastateltavat opiskelijat toivovat tekevänsä lavastusosastolla töitä vielä ammattikentällä. Jo opiskeluvaiheessa kohdatuista haasteista huolimatta on palo luovaan tekemiseen niin suuri. Opiskelija 1 sanookin olevan täysin perusteltua kysyä, miksi haluaa tehdä työtä, jonka stressaavuuden, haastavuuden ja jopa järjettömyyden on nähnyt ja kokenut.

Ehkä parasta onkin, kun voi lavastustiimin kanssa hullutella ja keksiä kaikkia outoja ratkaisuja, että saadaan tietty asia toimimaan. Välillä tuntuu, että saa olla jonkinlainen taikuri, joka huijaa ihmisiä, että tarinan paikat on oikeasti olemassa ja asiat on aitoja eikä jäljitelmiä. (Opiskelija 1.)

Työnjäljen välitön näkyminenkin tuntuu palkitsevalta. Jokainen projekti on uusi ja erilainen ja työ on monipuolista, joten siihen on vaikeaa kyllästyä. On kummallista, että vaikka edellisessä projektissa olisi menettänyt yöunia, silti uusi projekti on aina innostava ja inspiroiva. (Opiskelija 1.)

Samaa sanoo myös Valentina Claudian (2020) haastattelema lavastaja Juha-Matti Toppinen. Hän sanoo haastattelussa suoraan, ettei suosittelen ammattia kenellekään ja työ on kauheaa, mutta seuraavassa hetkessä myös kumoaa heittonsa:

Siinä on oma hauskuutensa, kun joutuu opettelemaan uusia asioita tai täytyy etsiä jotain erikoisia tavaroita ties mistä jumalan selän takaa. Tai jos hahmolla on vaikka joku eksoottisempi ammatti, niin tutkia että minkälaisia välineitä ne käyttää ja miten. Siinä kuvauspaikkoja ja rekvisiittaa etsiessä tulee nähtyä uskomattomia persoonia, ja pääsee tutustumaan paikkoihin joihin normaalisti ei ois mitään asiaa. (Toppinen 2020.)

4 HYVINVOINTI

Ihmisen hyvinvointi koostuu useasta eri tekijästä. Näitä tekijöitä ovat liikunta, ravinto, lepo ja henkinen energia (Mehiläinen n.d.). Jos jokin näistä tekijöistä ei ole kunnossa, vaikuttaa se ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Tässä luvussa käsittelen elokuva- ja televisioalaa niin ammattikentän, kuin opiskelunkin näkökulmasta. Jo opiskeluaikana opiskelijan täytyy opetella tarkastelemaan itseään ja omaa hyvinvointiaan. Työkaluja oman hyvinvoinnin tarkasteluun ja siitä huolehtimiseen saa esimerkiksi Uravalmennus -kurssien luennoilla, joka on kaikille opiskelijoille pakollinen kurssi (Opetussuunnitelma 2023). Jokaisen ihmisen olisi josain vaiheessa elämäänsä hyvä oppia tunnistamaan omat voimavaransa ja asiat jotka parantavat omaa hyvinvointia.

4.1 Kuormitus (opiskelijaprojektissa)

Kuormituksesta puhuttaessa voidaan puhua psykososiaalisista kuormitustekijöistä (Työsuojelu 2023). Näihin kuormitustekijöihin lukeutuvat työn järjestelyihin, työn sisältöön ja työyhteisöön liittyvät kuormitustekijät. Psykososiaaliset kuormitustekijät koskettavat koko työyhteisöä ja kaikkia työntekijöitä. (Työsuojelu 2023.)

Elokuva- ja televisioalalla kohdataan monia erilaisia kuormitustekijöitä. Kuormitus tulee tutuksi jo opiskeluvaiheessa. Itsetuntemus on alalla korvaamattoman tärkeä taito, jotta työssä jaksaa ja tunnistaa rajansa (Solja 2021). Opiskeluvaiheessa tuo itsetuntemus vielä kehittyy. Monelle opiskelijalle kuvausmaailma on täysin uusi tuttavuus ja sieltä tuleva työmäärä ja sen aiheuttama kuormitus tulee monelle yllätyksenä (Opiskelija 3).

Haastateltavat opiskelijat mainitsevat kuormittuvansa projekteissa esimerkiksi liian pienistä työryhmistä, tiukoista aikatauluista ja opintojen yhteen sovittamisesta projektin kanssa. He sanovat tuntevansa, että opinnoissa toistuu kaava, jossa ensin opiskelijoilla on hyvin rentoja pätkiä ja seuraavaksi alkaa yhtäkkinen kiire:

Mun oma kokemus on ollut koulussa sellainen, että välillä ei oo yhtään mitään tekemistä pitempään aikaan, mutta yhtäkkiä alkaa kauhee härdelli, kun kurssit loppuu yhtä aikaa, ja kaikista pitää palauttaa

päättötehtävät tai esseet ja deadlineja tulee peräkkäin. Yhtäkkiä tapahtuu paljon asioita ja tuntuu että opiskelu on vuoristorataa. Auttais jaksamaan paremmin, jos siitä tulis tasaisempaa. (Opiskelija 2.)

Haastateltavat opiskelijat mainitsivat yhtenä suurena kuormitustekijänä projektien aikana tapahtuvan sisäisen kommunikoinnin. Heidän kokemus on, että kommunikaatio on joko liikaa tai liian vähän.

4.1.1 Kommunikointi

Projektin aikana tapahtuu valtavan paljon kommunikointia eri henkilöiden välillä. Oma kokemukseni kouluprojekteissa on ollut, että samalle projektille luodaan useita eri viestintäryhmiä. Monesti ryhmäkeskustelut luodaan erikseen koko työryhmälle, HODEille, näyttelijöille ja lisäksi jokainen osasto luo keskenään vielä oman ryhmänsä.

Huono kommunikaatio on haitallista työyhteisön sosiaaliselle toimivuudelle (Työsuojelu 2023). Kommunikoinnin tavoite projektin aikana on, että työryhmä pysyy kartalla siitä mitä tapahtuu, milloin tapahtuu ja missä tapahtuu. Hyvä kommunikointi on sellaista, jossa informaatio kulkee ajantasaisesti ytimekkäästi eikä viestituvaa ole liikaa. Liiallista kommunikointia on esimerkiksi mikromanagerointi:

Mikromanageroinnilla tarkoitetaan työn tekemisen hyvin yksityiskohtaista ja kritisoivaa ohjausta siinä vaiheessa, kun työntekijä on jo perehdytetty tehtäviinsä ja voidaan ajatella hänellä olevan edellytykset tehdä työhönsä liittyviä päätöksiä itsenäisesti. (Puskala 2021).

Kaikki ohjaaminen ei siis ole mikromanagerointia, esimerkiksi kun tekijää ohjataan uudessa työssä. Mikromanagerointi viestii työntekijälle sitä, ettei häneen luoteta tai ettei hän suoriudu työstään vaaditulla tavalla (Puskala 2021.)

Suunnitellessaan lavastusta lavastaja keskustelee aktiivisesti ohjaajan kanssa. Lavastajan täytyy kysyä mitä ohjaaja on visioinut ja millaisen maailman hän näkee päässään (Opiskelija 1). Onko hänellä jotain erityistoiveita mitä hän ehdottomasti haluaa lavastuksessa olevan. Tällainen toive voi esimerkiksi olla, jos käsikirjoituksessa mainitaan rekvisiitta sanalla alkoholijuoma, mutta ohjaaja tahtoo sen olevan jotain tiettyä juomaa. Näissä hetkissä riittävä kommunikointi on tärkeää. Joskus ohjaajan ollessa äärimmäisen vakuuttunut omasta visiostaan, voi

hänkin ajautua mikromanagerointiin. Näissä hetkissä lavastajan täytyy kuunnella ohjaajaa tarkasti, mutta myös muistuttaa, jos hänen toiveensa ei ole realistinen (Opiskelija 1).

Välillä projekteissa unohtuu kommunikaatio (Opiskelija 3). Kommunikaation unohtuessa voi käydä niin, että lavastaja jää todella yksin tai vastapainoisesti hän kohtaa mikromanagerointia. Vastuuta on liikaa, jos ohjaaja antaa lavastajalle täysin vapaat kädet visioida mitä ikinä haluaa tai vastakohtana hänen tekemistään rajoitetaan liikaa:

Jos ohjaaja asenteella, että hän haluaa asioiden tapahtuvan tismalleen näin tai hän haluaa precis tietyn sohvan ja prikulleen tietyn sävyiset verhot, eikä hän halua mitään mitä minä ehdotan ja visioin, niin siitä tekemisestä jää uupumaan se minun kädenjälki. Kun lavastaminen on kuitenkin mun työ, eikä ohjaajan. Tietenkin teen sen mitä multa halutaan, mutta myös sen mikä minusta toimii ohjaajan visiossa. (Opiskelija 3.)

Kommunikaatiota ohjaajan ja lavastajan välillä opiskelijaelokuvassa voisi parantaa se, että ohjaajat ymmärtäisivät mitä lavastusosasto tekee ja mitä lavastajan työnkuvaan kuuluu (Opiskelija 3).

Ei ole tavatonta, että ohjaajan visio vaihtelee projektin edetessä, mutta hänen pitäisi muistaa kommunikoida siitä lavastajan kanssa. Opiskelija 1 kohtasi tilanteen, jossa ohjaaja halusi kohtaukseen metallisen, valoa heijastamattoman esineen. Opiskelija 1 käytti tämän etsimiseen useita paljon aikaa löytämättä haluttua esinettä. Hän otti ohjaajaan yhteyttä kertoen ettei toivotunlaista esinettä löydy. Tämän keskustelun aikana ohjaaja sanoikin haluavansa tämän esineen mattamustana, josta ei ollut aiemmin puhetta. Joskus ohjaajan unohtunut kommunikointi huomataan vasta kuvauksissa:

Yhdessä projektissa kävi niin, että ohjaajalla on ollut selkee visio mitä hän haluaa kuvaan, mutta hän ei ollu sanonut mulle siitä. Kuvaksissa tuli tilanne, jossa ohjaaja kertoi visioimansa asetelman ja pyysi mua toteuttamaan sen. Siinä mä sitten seisoin kertoen, että ei me olla puhuttu tälläsestä, eikä mulla oo antaa sulle tätä sun toivetta. Kommunikaatio hänen puoleltaan oli unohtunut täysin ja en mä ollut voinut varautua hänen pyyntöön. (Opiskelija 2.)

Joskus ohjaaja ei itsekään tiedä mitä haluaa tai mitä hän voi pyytää. Tällainen tilanne on lavastajalle vaikea, ja hänen kannattaa yrittää kaivaa ohjaajasta jotain irti antamalla esimerkiksi vaihtoehtoja eri kalusteista ja tarjoamalla moodboardia katseltavaksi (Opiskelijat 1 & 3). Vaikkei ohjaajalla vieläkään heräisi vahvaa viisiota, osaa hän edes sanoa pitääkö moodboardista vai ei, mikä jo auttaa lavastajaa eteenpäin.

Opiskelija 3 kertoo olleensa lavastajana projektissa, jossa ohjaajan mielestä lokaatiota ei tarvinnut erityisemmin lavastaa, mutta hän tahtoi sen olevan eletyn näköinen. Toive oli hämmentävä, kun nämä lauseet sulkivat toisensa ulos. Hän käytti omaa harkintaansa lokaation kanssa ja lavasti setin kuvauksia edeltävänä päivänä assistenttinsa kanssa kokonaan. Ohjaajan tullessa paikalle tämä oli iloisesti yllättynyt siitä, miten paljon tilassa oli tapahtunut ja miltä se näytti. Ohjaaja siis lopulta piti lavastuksesta paljon, mutta hänen oletus oli ollut ettei tilalle tarvitse tehdä erityisemmin mitään. Opiskelija 3 tuntee, ettei ohjaaja välttämättä ymmärtänyt tai tiennyt mitä lavastajalta voi pyytää tai odottaa. (Opiskelija 3.)

4.1.2 Kommunikaation pelisäännöt – Case esimerkki

Haastateltavien opiskelijoiden puheista välittyi, että projektin aikaiseen kommunikointiin voi olla hyvä sopia jonkinlaiset pelisäännöt. Sääntönä voi esimerkiksi olla se mihin kellonaikaan on sopivaa viestitellä projektiin liittyvistä asioista tai hiljeneekö ryhmä viikonlopuiksi. Henkinen palautuminen vaatii sitä, että työstään pääsee irrottautumaan (Mehiläinen n.d.). Irrottautuminen on hankalaa, jos puhelimeen kilahtaa viestejä pitkin iltaa, kun pitäisi päästä rauhoittumaan ja lepäämään. Opiskelija 1 oli lavastamassa projektia, jossa pelisääntöjä viestittelyyn ei oltu sovittu.

Projektin kuvaukset olivat käynnistyneet. Seuraavaa kuvauspäivää edeltävänä yönä ohjaaja otti yhteyttä Opiskelijaan kysyen tilanpäivitystä ja millaista rekviisiittaa kuvauspäivän kohtaukseen olisi tulossa. Opiskelijan kerrottua tilanteen, ohjaaja oli tyytymätön ja myös ilmaisi mielipiteensä myös kovin sanankääntein. Opiskelija kertoo, että oli saanut tämän jälkeen vielä epäasiallisen viestin, jossa sekä hänen työpanostaan että häntä itseään arvosteltiin niin, että viesti vei Opis-

kelijalta yöunet. Aamulla ennen settiin menoa Opiskelija pyysi assistenttia kiiruh-tamaan kauppaan hakemaan uutta rekvisiittaa, joka loppujen lopuksi palautettiin takaisin kauppaan. Kohtaus saatiinkin purkkiin Opiskelijan aiemmin hankkimalla rekvisiitalla.

Opiskelija 1 kertoo ettei ohjaaja ei koskaan pahoitellut käytöstään. Tämä case-esimerkki on valitettava tapaus epäasiallisesta viestinnästä ja siitä, miten kuor-mittavaa kommunikointia projektin sisällä voi olla, kun yhteyttä otetaan jopa yöllä. On paikallaan huomauttaa, ettei epäasiallinen viestintä ole hyväksyttävää kenel-täkään opiskelija- tai työelämässä. Kuitenkin molemmissa maailmoissa toisinaan kohdataan ihmisiä, jotka eivät osaa käsitellä projektin tuomaa stressiä ja se pur-kautuu väärällä tavalla toisiin ihmisiin. Päätötyötä tehdessä olisi muistettava, että se vielä on opiskelijaprojekti (Opiskelija 1). Vaikka opiskelijat ovat kunnianhimoisia ja päätötyöt tehdään hyvin ammattimaisesti, koostuu työryhmä kuitenkin vasta opiskelijoista (Opiskelija 3).

4.2 Näkymätön työ

Näkymätön työ on termi, josta en ole löytänyt aikaisempaa tutkimusmateriaalia. Se lienee ymmärrettävää, kun kyseessä on subjektiivinen kokemus. Vaikka joku kokisi työnsä näkymättömänä, voi kollega olla toista mieltä. Silti termiä näkymä-tön työ käytetään eri aloilla. Näissä konteksteissa sillä tarkoitetaan työtä, joka jää joltakulta näkemättä: esihenkilöltä, kollegalta tai asiakkaalta. Monesti näky-mätön työ huomataan vasta, kun se on jäänyt tekemättä (Meriläinen 2016).

Lavastusosastolla tapahtuu työtä, jota muu työryhmä ei näe (Opiskelija 2). Täl-laisia tehtäviä ovat muun muassa hankkivan rekvisitöörin tehtävät, lavastuksen tai rekvisiitan valmistus sekä lokaation settaaminen ja purku. Kuvauspaikan set-taus tapahtuu ennen kuvausryhmän saapumista ja purku ryhmän poistuttua (Opiskelija 3). Tämä voi hämärtää muulle työryhmälle sen, miten suuri työ la-vastusosastossa on tehty tilan aikaan saamiseen.

Lokaatiolla itselläänkin on vaikutus siihen, miten näkyvää työ on muulle työryh-mälle. Jos kuvaus tapahtuu studiossa, on muulle työryhmälle selvää, että studio on ollut tyhjä ennen sinne menoa. Lokaation ollessa kerrostaloasunto ei työryh-

mällä välttämättä tule mieleen, että asunto on ollut tyhjillään ennen sen lavastamista. He eivät ole nähneet miltä esimerkiksi seinät ovat näyttäneet ennen, onko ne kuvauksia varten maalattu tai tapetoitu, kuka ne on tehnyt ja millä ajalla.

Kesällä kuvattiin projekti lokaatiossa, joka oli siivottu kesäkuuntoon eli seinät olivat täysin paljaat. Mä tein erilaisia piirustuksia ja muuta selaista ja kiinnitin seinille. Kuvausten jälkeen minun ja assarin purkautessa viimeisinä, yksi työryhmän jäsen oli ihmeissään siitä, miten tyhjä lokaatio on alun perin ollut. Ei jengi aina ymmärrä, et paljon tähän menee aikaa tai et jotain juttuja on hankittu tai tehty vain yhtä tiettyä kohtausta varten. (Opiskelija 3.)

Settirekvisitööri tekee työnsä kuvausten ollessa käynnissä, joten muu kuvausryhmä myös näkee tämän työn. Pimementoon jää kuvausten aikana tapahtuva muu lavastustyö. On yleistä, että kuvausten ollessa käynnissä, samaan aikaan osa lavastusryhmästä on toisaalla settaamassa tulevaa kuvauskohdetta tai purkamassa edellistä (Toppila 2020).

4.3 Palautuminen

Jokainen ihminen on oma yksilönsä, mutta yhteistä meille kaikille on palautumisen tarve. Hyvä palautuminen ole pelkkää lepoa, vaan siihen kuuluu mukavaa tekemistä, toteaa Anni Virtanen työterveyslaitoksen verkkolehden haastattelussa (Sarkkinen 2020). Palautuminen on riittävää, kun vapaailan, viikonlopun tai loman jälkeen tuntee olevansa virkistynyt ja valmis palaamaan töihin. Kaikki vapaa-aika ei saisi mennä toipumiseen. (Sarkkinen 2020.) Miellyttävän tekemisen lisäksi unella on suuri rooli palautumisessa. Karkea sääntö on, että jokaista 3-4:ää tuntia kohden pitää nukkua yksi tunti yksilöstä riippuen (Huovinen & Partinen, 2007, 5). Unen määrän todellinen tarve on yksilöllistä.

Jaksotyössä palautumisen riittävyys ja yksityiselämänsuojelu voi tulla vaikeaksi (Elokuva- ja tv-tuotantoalan työsuojeluopas, 2019, 8). Kun olen kysynyt opiske-lu aikana vinkkejä työssäjaksamiseen, on niissä toistuvana teemana kehonhuolto, että jaksaa rankkoja työpäiviä. Myös palautumisen tärkeyttä on korostettu ja että projektien välissä olisi tekemättä yhtään mitään. Ei ole tavatonta, että ammattikentällä projektin jälkeen työntekijä lähtee ulkomaille, mökille tai kotiseudulleen palautumaan. Sampsa Puttonen (2018) kertoo asiantuntijoidenkin suosittavan maisemanvaihdosta heti loman alkuun, jotta mieli pääsee irti työkuviosta (Ikola

2018). Monia jonkinlainen maisemanvaihdos tuntuu auttavan saamaan etäisyyttä loppuun saatettuun projektiin, kodin seiniin ja auttaa palautumaan. Lisäksi olisi hyvä, jos pystyisi pitämään taukoa ennen seuraavaan projektiin hyppäämistä, sillä kuormituksen purkautuminen ottaa keskimäärin kahdeksan päivää (Puttonen 2018).

4.4 Sananen prekaarista työstä ja uupumisesta

Burnout syntyy jatkuvasta stressistä. Sen oireita ovat voimakas psyykkinen väsymys, kyynisyys ja tuotteliaisuuden väheneminen. Burnout kehittyy, kun ihmisen ja työn välillä on pitkäaikainen epäsuhtatilanne. (Aro 1998, 21.) Elokuva- ja televisioalalla epäsuhtatilanne syntyy helposti. Työpäivien pituudet ja sisällöt vaihtelevat monesti päivittäin ja arjesta katoavat rutiinit projektin aikana.

Lavastusosastolla työt voivat seurata kotiin vapaa-ajalle, jos seuraavalle kuvauspäivälle pitää valmistella jotain, esimerkiksi tehdä ruokaa. Haapala (2016) sanoo, että työn ja vapaa-ajan välinen raja helposti hämärtyy, jos työntekijän määrittelee elämänsä työn ehdoilla. Jos työtä ja vapaa-aikaa on vaikeaa erottaa toisistaan, saattaa työstä tulla koko persoona ja muu elämä sovitetaan työhön eikä toisin päin. (Haapala 2016, 12.)

Audiovisuaalisella alalla suurin osa työsuhteista on prekaareja. Prekaari työsuhde tarkoittaa epätyypillistä työsuhdetta ja kaikkia työsuhteiden muotoja, jotka eivät ole vakituisia, kokoaikaisia työsuhteita (Haapala, 2016, 8). Elokuvan tai televisiosarjan kuvaaminen on tällainen työ sen projektiluontoisuuden vuoksi. Prekaareissa työsuhteissa olevat elokuva- ja televisioalan työntekijöitä sanotaan itsensä työllistäjiksi, eli freelancereiksi (Haapala 2016, 122). Prekaareissa työsuhteissa epäsäännöllisyys ja epätietoisuus on yleistä.

Yli kolmasosa kaikista itsensä työllistäjistä tietää tulevasta töistään vain kuukaudeksi ja 13 prosenttia vain viikoksi tai pariin eteenpäin. Taloudellinen epävarmuus ja töiden menettämisen pelko aiheuttavat myös sen, ettei yksi kolmasosa itsensä työllistäjistä uskalla lomailla lainkaan ja yli puolet kertoo tehneensä töitä sairaana. Kolmasosa itsensä työllistäjiä kokeekin työn ja vapaa ajan rajat selvästi häilyviksi kun vain 9 prosenttia palkansaajista kokee samoin. (Haapala 2016, 133.)

Toisaalta prekarisaatio mahdollistaa monenlaisia töitä ja vaihtelevuutta työsuh-teissa. Vaihtelevuuden käänköpuolella on prekaarin työn tuoma jatkuva epävarmuus esimerkiksi töiden jatkumisesta, taloudellisesta tilanteesta sekä riittämättömyyden ja keskeneräisyyden tunne (Pöllänen 2016). Parhaimmillaan prekaarius antaa tilaa yksilön luovuudelle ja mahdollistaa itsenäisyyden sekä mielekkään työn. Työn sisältö on monipuolista ja työympäristöt vaihtelevia. (Haapala 2016, 12.)

Vuonna 2019 Sydänliitto toteutetti yhteistyössä Journalistiliiton ja Suomen free-lance-journalistit ry:n kanssa työhyvinvointikyselyn freelance-journalisteille (Brax 2021). Kyselyyn vastanneista 66 prosenttia sanoi kokevansa itsensä jonkin verran tai erittäin uupuneeksi ja stressaantuneeksi. Sama kysely toistettiin marras-kuussa 2020 koronapandemian aikaan Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö Taku Ry:n kanssa jolloin tulokset olivat entistä surullisemmat: 86 prosenttia vas-tanneista koki itsensä jonkin verran tai erittäin uupuneeksi ja stressaantuneeksi. (Brax 2021.) Koronan jälkeisiä tuloksia ei vielä ole kerätty tai ainakaan julkaistu internetissä.

Uupuminen voi tapahtua jo opiskeluaikana. Kaikki haastattelemani opiskelijat sanoivat kokeneensa burnoutin jossain vaiheessa opintojaan. Sana burnout on vilahdellut myös haastateltavien opiskelijatovereiden puheissa (Opiskelija 3). Kaikki haastateltavat ovat sanoneet toipuneensa uupumuksesta haastattelu-hetkellä, mutta he tunnistavat olevansa nykyään myös alttiimpia uudelleen uu-pumiselle. Suhtautuminen uupumukseen on toisinaan myös humoristista ja opiskelijat voivat naureskella miten paljon heillä on tehtävää ja ovat viettäneet opintojen kesätauon burnoutista toipuen (Opiskelija 3).

4.5 Opiskelijoiden kootut vinkit

Kysyin haastattelemltani opiskelijoilta, mitä vinkkejä he antaisivat tuleville opis-kelijalavastajille. Päätin kasata ne tähän omaksi luvuksi.

Kun kuulet päättyötyöprojektista, ota rohkeasti yhteyttä sen tuottajaan tai lavas-tajaan ja kerro kiinnostuksestasi päästä mukaan lavastustiimiin. Ykkösvuonna kannattaa jo mennä kokeilemaan työskentelyä kiinnostavissa rooleissa, jotta löy-tää oman juttunsa. Vaikka ensimmäisenä vuonna oma osaaminen vielä jännittää,

ei kukaan tee silti töitään yksin. Muista myös, että on okei ja täysin ymmärrettävää, ettet tiedä asiasta mitään mennessäsi ensimmäistä kertaa projektiin. Kukaan ei sitä oikeastaan voi edes olettaa, koska opetusta lavastamiseen ei ole (Opiskelijat 2 & 3.)

Vaikka antaisit projektille työpanoksesi lavastusosastolla, ei siihen rooliin tarvitse jäädä pysyvästi. Koska opiskelijoita on vähän, on luonnollista, että samoja ihmisiä kysytään seuraaviinkin projekteihin samalle osastolle. Tähän ei kuitenkaan tarvitse suostua vain solidaarisuudesta. Tuo esille halusi tehdä oman ammattisuuntauksesi töitä projektissa. (Opiskelija 2.)

Yrittäkää saada kaikki lavastusosaston roolit täytettyä hankkivaa rekvisitööriä myöten. Jos hankkivaa rekvisitööriä ei löydy, rekrytkää vähintään settirekvisitööri. Lavastajan ei kuulu tehdä rekviä setissä. Toki jos tarina tapahtuu koko ajan mustassa huoneessa, jossa on kaksi rekviä voi miettiä millainen tarve rekvisitöörille oikeasti on. Harva päättötyö kuitenkin on tällainen, joten lähtökohtaisesti, hanki aina rekvisitööri. Sekä riittävästi assistentteja, vaikka ei olisi valtavan iso projekti tekeillä. Kun samaan aikaan on menossa kurseja, projektia ei voi tehdä täyspäiväisesti. Silloin päivässä on potentiaalisesti ehkä muutama tunti tehdä projektia eteenpäin. Mieluummin siis liikaa kuin liian vähän tekijöitä. (Opiskelija 1.)

Jos tarve vaatii, tiputa ohjaaja tai tuottaja pilvilinnoista. Pidä siis huoli, että osastolle annetaan tarpeeksi aikaa ja tarvittavat välineet tehdä työnsä. Jos lavastukselle ei esimerkiksi tahdota vuokrata pakettiautoa, älä automaattisesti hyväksy sitä, vaan selvennä mitä siitä käytännössä seuraa osastolle. Jos setin rakentamiseen tarvitaan lisää ihmisiä turvallisuuden tai aikataulun pitämiseksi, kommunikoi siitä. Uskalla pitää osaston puolia, sillä muutkaan eivät välttämättä ymmärrä mitä lavastuksen työt pitävät sisällään ja mitä resursseja ne vaativat. Selvitä myös käytössäsi olevat resurssit projektin alussa esimerkiksi varastoinnin suhteen. (Opiskelija 1, Opiskelija 2, Opiskelija 3.)

Muista tehdä kysymyksiä. Jos projektissa on jotain epäselvää, kysy selvennystä tuottajalta tai ohjaajalta. Kysy apua ylempien vuosikurssien opiskelijoilta, todennäköisesti heillä on ollut joskus samankaltainen ongelma, jonka kanssa itse painit. Muista myös, että päättötyöelokuvat ovat myös opiskelijaprojekteja, eivätkä

vakavaa työelämää. Kun ensimmäistä kertaa olet HODina, se voi jännittää. HOD-
asemassakin olet kuitenkin vain opiskelija ja sinulla on lupa olla epävarma ja ky-
sellä kysymyksiä. Ihmiset ei oleta, että tietäisit kaiken, vaikka vaikutelma olisikin
sellainen. (Opiskelija 3.)

5 POHDINTA

Opinnäytteen tavoitteena oli selvittää millaisena opiskelijat itse kokevat lavastamisen opiskelijaprojekteissa koulussa, jossa lavastaminen ei ole oppiaine. Sen lisäksi oma kokemukseni tässä koulussa opiskellessani on ollut, ettei elokuva- ja televisioalan koulutus noudata niin sanottua perinteistä koulunkäyntikaavaa, jossa päivät istutaan luennoilla, illalla tehdään läksyjä ja kurssien päätteeksi on tentit. Luovalle alalle ominainen vaihtelevuus näkyy siis jo opintojen aikana. Opintojen aikana oppii myös, että täytyy olla valmis joustamaan omista menoistaan ja vapaa-ajastaan, että projekti saadaan maaliin. Haastatteluissa toistui toive siitä, että vuoteen saataisiin aikataulutettua jokin kohta missä tehtäisiin päättöitä, ja ehdotuksena kuultiin myös, että ammattiopintojen omatkin videoprojektit voitaisiin tehdä yhteisesti eri vuosikurssien kanssa.

Lavastus ei ole ainoa asia, jota tässä koulussa ei opeteta. Myös opiskelijapuvustajat ja -maskeeraajat joutuvat käymään samanlaisen tien itsekseen opetellen, yrittäen, erehtyen, ja onnistuen, kun näiden osastojen sisältöä ei myöskään opeteta. Ristiriitaista siinä on se, että jokainen päättötyöprojekti tarvitsee nämä osastot. Opiskelijat kaipaavat lisää resursseja luoville osastoille, jotta projektien tekemisestä tulisi helpompaa ja jaksaminen paranisi.

Lavastamisen lisäksi olen ollut yhdessä päättötyössä tuottajana. Aloitin syyskuussa 2022 tuottamaan päättötyötä, joka kuvattiin tammikuussa 2023. Tuottajana koin lavastuskokemuksestani olleen paljon hyötyä. Kokemukseni osoittautui hyödylliseksi esimerkiksi laatiessani budjettia lavastukselle, sekä suunnitellussa kuvauspäivien rakennetta ja aikatauluja. Osasin käsikirjoituksen ja ohjaajan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella arvioida mikä olisi realistinen budjetti saada aikaan ohjaajan toivoma maailma ja paljonko osasto tarvitsisi aikaa settaamiselle. Haastateltavat opiskelijat toivoivatkin, että lavastusosaston töitä ja tarvitsemia resursseja käytäisiin läpi osana tuottajien opintoja. Opiskelijat kokivat, että tuottajien pitäisi hahmottaa mitä lavastusosasto pitää sisällään, kun suunnitellaan esimerkiksi lokaatiota, aikatauluja ja budjettia. Ylipäätään muidenkin osastojen olisi hyödyllistä ymmärtää mitä lavastusosaston työnkuvaan kuuluu, jotta he osaavat arvostaa settiä.

Kun tuotin päättötyötä, minua kannustettiin ohjaavien opettajien puolelta kasamaan työryhmä omalta luokalta. Pyyntö on ymmärrettävä, sillä päättötyövaiheessa olevilla opiskelijoilla on vähemmän, jos ollenkaan pakollisia kursseja jäljellä. Heillä olisi opintojen puolesta hyvin resursseja osallistua projektin tekemiseen. Usein kuitenkin moni valmistumisen kynnyksellä oleva opiskelija muuttaa pääkaupunkiseudulle alan töiden perään ja koulu tehdään etänä loppuun. Tämän johdosta Tampereella on oman vuosikurssin opiskelijoita hyvin vähän saatavilla, joten työryhmä on pakostakin koottava suureksi osaksi alempien vuosikurssien opiskelijoista. Kun eri vuosikursseilla on omat kurssisuunnitelmat, sisällöt ja aikataulut, niiden yhteensovittaminen projektin aikataulun kanssa koetaan haastavana. Monen opiskelijan valinta silloin on, että koulun kurssi jää vähemmälle huomiolle ja projekti priorisoidaan edelle.

Haastatteluissa kävi ilmi, että opiskelijat kaipaavat lavastukselle lisää resursseja sekä ajan että opetuksen tiimoilta. Nyt lavastusosastolla aikaa menee siihen, kun opiskelijat selvittävät ja opettelevat itsenäisesti tekemään sen mitä omalta osastolta vaaditaan ja on se poissa varsinaisesta projektin tekoajasta. Kaikki haastateltavat opiskelijat nostivat esille, että ylempien vuosikurssien opiskelijoiden tietotaito on korvaamattoman arvokasta uusille opiskelijalavastajille. Tieto lavastusosaston työtehtävistä, vinkit tekemiseen, suositukset yhteistyökumppaneista ja myöskin varoitukset saadaan pääasiassa toisilta opiskelijoilta. Haastatellut opiskelijat olivat myös yhtä mieltä siitä, että lavastamiselle pitäisi olla jonkinasteinen raapaisu opinnoissa esimerkiksi vapaasti valittavan kurssin muodossa, jotta voitaisiin välttää projektista toiseen tapahtuvia samoja erehdyksiä sekä läheltä piti -tilanteilta.

Koin henkilökohtaisesti todella tärkeäksi tehdä tämän tutkimuksen. Tahdoin tuoda esille, mitä haasteita lavastusosastolla koetaan opiskelijaprojekteissa, jotta niihin voitaisiin tulevaisuudessa löytää ratkaisuja. Olen opiskelujeni aikana ollut mukana tekemässä viittä päättötyöelokuvaa, joista kolmessa olen antanut panokseni lavastusosastolla. Opintoihin liittyvät kolme harjoittelua olen kaikki suorittanut myös lavastuksen parissa. Olen itse nähnyt ja kokenut ne monet haasteet, joita lavastusosastolla koetaan sekä opiskelija- että ammattikentällä projekteissa. Näiden haasteiden vaikutukset omaan hyvinvointiin on kestopuheenaihe molemmilla kentillä.

On myös ymmärrettävää, että opetusta järjestävän organisaation sisälläkin on pulaa resursseista. Tulevaisuudessa voitaisiinkin tehdä tutkimusta, jossa yhdessä koulutusorganisaation kanssa kehitettäisiin keinoja, joilla saataisiin jonkinlaista helpotusta lavastusosastolle opiskelijaprojekteissa.

Haastateltujen opiskelijoiden mielestä yksi konkreettinen mielestä voisi olla lyhyen, valinnaisen kurssin järjestäminen. On toki fakta että opiskelijoita on vähän, eikä kurssille välttämättä synny varsinaista yleisöryntäystä, mutta sen sisältämä opetus olisi pienelle porukalle sitäkin arvokkaampaa. Toinen asia, jonka kaikki haastateltavat mainitsivat auttavan suuresti, olisi jonkinlaisen varastotilan saaminen rekvisiitille, jota tarvitaan projektista toiseen, jotta niistä ei tarvitsisi projektin päätteeksi päästä eroon. Vaihtoehtoisesti myös Moilasen sanoma kiinteä sopimus Ylen kanssa helpottaisi päättötöprojekteja, jos tarpeiston ja huonekalujen lainaus olisi opiskelijoille nykyistä helpompaa.

Opinnäytettä tehdessä kävi ilmi, että vaikka kyseessä on opiskelijatuotanto, on kunnianhimo niissä hyvin vahva. Päättötöprojektin aikana opiskelijoiden kesellä vallitsee valtava solidaarisuus omia ystäviä ja osastoa kohtaan. Vaikka projekti olisi rankka, tehdään sitä kuitenkin yhdessä. Yhdessä tekeminen ja yhteisöllisyyden tunne on opiskelijoille valtava voimavara niin ammattiopinnoissa, kuin päättötöprojekteissa.

LÄHTEET

Ahjopalo, J. 2017. Väitös: Nopottava ohjeistus ja tiukka valvonta aiheuttavat tehottomuutta työpaikalla. Yle Uutiset 16.5.2017. Viitattu 29.8.2023. <https://yle.fi/a/3-9609269>

Aro, A. 2001. On niin kiire, ettei ehdi tehdä mitään: burnoutin aktiivinen ehkäisy ja hoito. Helsinki: Edita.

Brax, T. 2021. Freelancerien työhyvinvointi on syytä ottaa vakavasti. Helsingin Sanomat Mieliipide 29.4.2021. Viitattu 30.8.2023. <https://www.hs.fi/mieliipide/art-2000007945899.html>

Ekman, T. 2017. Huijarisyndrooma. Helsinki: Minerva.

Haapala, L. 2016. Joustava työ, epävarma elämä. Helsinki: Like Kustannus.

Hedström, K. 2014. Näillä mennään, Elokuvaihmiset kertovat. Emäsalo: Plankton Zoo.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Huovinen, M & Partinen, M. 2007. Terve uni. Helsinki: WSOY.

Hyvärinen, M, Nikander, P & Ruusuvoori, J. 2017. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

Ikola, V. 2018. Näin palaudut lomalla tehokkaasti – Asiantuntijat kertovat, mikä on hyvä pituus lomalle ja miten vapaasta saa parhaat hyödyt irti. Helsingin Sanomat 15.6.2018. Viitattu 30.8.2023. Lukuoikeus vaaditaan. <https://www.hs.fi/ura/art-2000005720971.html>

Juuti, P & Puusa, A. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. 2020. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Kivi, E & Pirilä, K. 2010. Teos, Elävä kuva – Elävä ääni. Helsinki: Like Kustannus.

Leppänen, M & Leppänen, N. 2017. Itseluottamus: kestomenestys mielessä. Helsinki: Viisas elämä.

Mankki, V, Samppala, K & Rähkä, P. 2019. Kirjallisen palautteen merkitys yliopisto-opiskelijalle. Yliopisto Pedagogiikka 12.8.2019. Viitattu 24.8.2023. <https://lehti.yliopistopedagogiikka.fi/2019/08/12/kirjallisen-palautteen-merkitys/>

Media-alan tutkinto-ohjelman opetussuunnitelma. 2023. Tampereen ammattikorkeakoulu n.d. Viitattu 9.11.2023. <https://opinto-opas-ops.tamk.fi/167/fi/23/49493>

Mehiläinen. n.d. Kehon ja mielen hyvinvointi. Verkkosivu. Viitattu 29.8.2023. <https://www.mehilainen.fi/hyvinvointi>

Meriläinen, R. 2016. Näkymätön työ huomataan vasta, kun se jää tekemättä. Helsingin Sanomat. Kolumni. 13.9.2016. Viitattu 9.11.2023. Vaatii käyttöoikeuden. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002920514.html>

Pitkonen, M & Rasila, M. 2009. Ihana, kamala palaute. Helsinki: Suomen yritys kirjat Oy.

Pöllänen, P. 2016. Pätkätyöläisen prekaari arki. Päivitetty 18.8.2022. Viitattu 30.8.2023. <http://www.sosiologi.fi/?p=553>

Rasila, M. 2010. Motivaatio, työn ilo ja into. Helsinki: Suomen yritys kirjat oy.

Saari, K. 2010. Treatment. Yle, blogi. 15.3.2010. Viitattu 14.8.2023. <http://vintti.yle.fi/yle.fi/kohtaus/kohtaus/kirjoita/kirjoittajan-tyokalut/treatment.htm>

Saksala, E. 2015. Tuottajan käsikirja. Helsinki: Like Kustannus.

Sarkkinen, M. 2020. Psykologinen palautuminen työstä – nämä kuusi kokemusta edistävät sitä. Työterveyslaitos 29.9.2020. Viitattu 24.4.2023. <https://www.ttl.fi/tyopiste/psykologinen-palautuminen-tyosta-nama-kuusi-kokemusta-edistavat-sita>

Sarkkinen, M. 2017. Palaute on työelämän pienin suuri asia. Työterveyslaitos 20.3.2017. Viitattu 15.5.2023. <https://www.ttl.fi/tyopiste/palaute-on-tyoelaman-pienin-suuri-asia>

Sinkkonen, J. 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Äänikirja. Helsinki: WSOY. Viitattu 9.11.2023. Vaatii käyttöoikeuden. <https://www.bookbeat.fi/kirja/mita-lapsi-tarvitsee-hyvaan-kasvuun-108619>

Solja, P. 2021. Hyvä itsetuntemus vaikuttaa merkittävästi työhyvinvointiin – työssä jaksaa kun tuntee omat rajat. Yle Uutiset 22.8.2021. Viitattu 25.8.2023. <https://yle.fi/a/3-12054476>

TAMK. n.d. Audiovisuaalisen median tutkinto-ohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Verkkosivu. Viitattu 22.11.2023. <https://www.tuni.fi/fi/tule-opiskelemaan/audiovisuaalisen-median-tutkinto-ohjelma>

Tarvainen, J. 2010. Kotimaisen elokuvan aikataulut. Viestinnän koulutusohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.8.2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/24059/Tarvainen_Johanna.pdf?sequence=1

Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto. 2023. Elokuva- ja tv-tuotantoa koskeva työehtosopimus 3.3.2023 alkaen. Viitattu 11.4.2023. https://www.teme.fi/wp-content/uploads/2023/04/elotes_2023_2025.pdf

Theseus. n.d. Theseus. Viitattu 22.11.2023. <https://www.theseus.fi/discover?scope=10024%2F13&query=Lavastaminen&submit=>

Toivonen, P. 2021. Ryhmädynamiikan merkitys televisiotuotannon kuvausryhmässä. Media-alan tutkinto-ohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Viitattu 18.8.2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/497102/Toivonen_Petra.pdf?sequence=2

Työsuojelu. 20.6.2023. Mitkä ovat työn psykososiaaliset kuormitustekijät? Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu. Viitattu 28.8.2023. <https://www.tyosuojelu.fi/tyoolot/psykososiaalinen-kuormitus/kuormitustekijat>

Työturvallisuuskeskus. 2019. Elokuva- ja tv-tuotantoalan työsuojeluopas. Viitattu 24.4.2023. <https://ttk.fi/wp-content/uploads/2022/03/Elokuva-ja-tv-tuotantoalan-tyosuojeluopas.pdf>

Valentina, C. 2020. Kuvan tekijät: Lavastaja Juha-Matti Toppinen. Kelaamo 5.2.2020. Viitattu 25.8.2023. <https://www.kelaamo.fi/kuvan-tekijat-lavastaja-juha-matti-toppinen/>

Vuolle, J. 2011. Lavastaja. Työmarkkinatori 20.12.2011. Viitattu 25.8.2023. <https://tyomarkkinatori.fi/haastattelut/lavastaja>

Vuorensola, A. 2019. Iron Sky – The Coming Race, Sensuroimaton syntytarina. Helsinki: Like Kustannus.

Wikisanakirja. 27.3.2020. Kutsumusammatti. Wiktionary – vapaa sanakirja. Viitattu 25.8.2023. <https://fi.wiktionary.org/wiki/kutsumusammatti>

Yrttiaho, T. 2021. Mikromanagerointi nakertaa hyvinvointia työpaikoilla – psykologi kertoo, mitä kontrolloivasta esihenkilöstä pitäisi ajatella. Helsingin Sanomat 13.12.2021. Lukuoikeus vaaditaan. <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000008441530.html>

Haastattelut:

Opiskelija 1. Valmistuva neljännen vuosikurssin opiskelija. Haastattelu 2.5.2023. Haastattelija Pada, E. Tampere.

Opiskelija 2. Kolmannen vuosikurssin opiskelija. Haastattelu 30.5.2023. Haastattelija Pada, E. Tampere.

Opiskelija 3. Toisen vuosikurssin opiskelija. Haastattelu 20.6.2023. Haastattelija Pada, E. Tampere.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset

1. Kuka olet ja millä vuosikurssilla opiskelet?
2. Mikä oli ensimmäinen lavastusprojektisi?
3. Miten olet päätenyt lavastuksen pariin opiskelijaprojekteissa?
4. Miten suuri merkitys lavastuksella mielestäsi on lopputuloksen kannalta?
5. Mikä on mielestäsi haastavinta kouluprojektien lavastamisessa?
6. Mikä on mielestäsi helpointa kouluprojektien lavastamisessa?
7. Millaisena koet työn teon lavastusosastolla?
8. Mitä koulu on opettanut sinulle lavastuksesta?
9. Mistä muualta olet saanut oppisi?
10. Mitä koulun pitäisi mielestäsi opettaa lavastuksesta?
11. Millaisia vinkkejä sinulla olisi tuleville kouluprojektien lavastajille?
12. Toivotko tekeväsi töitä lavastusosastolla ammattikentällä?
13. Millaisena koet opiskelun samaan aikaan kun tehdään esimerkiksi päättötyöelokuvaa?
14. Oletko kokenut burnouttia tai uupumusta opiskelun aikana? Oletko toipunut?
15. Miten koulu voisi tukea projektien tekoa tai koulunkäyntiä projektien ollessa käynnissä?
16. Onko kouluprojektien lavastusbudjetit tuntuneet riittävältä?
17. Koetko olevasi työkykyinen alalla opintojen päätteeksi?